

Bestuurlijke samenvatting jaarverantwoording 2009

Inhoudsopgave

1 Inleiding bestuurlijke samenvatting	2
2. Programma Vertrouwen in Brabant	5
3 Regulier beleid	10
4 Paragrafen	30
5 Exploitatierekening en balans	34
6 Financiële overzichten bestuurlijke samenvatting	40

1 Inleiding bestuurlijke samenvatting

0. Inleiding en leeswijzer

Voor u ligt de bestuurlijke samenvatting bij de jaarstukken 2009 van de provincie Noord-Brabant. Deze bestuurlijke samenvatting beoogt in een beknopt bestek een samenvattend overzicht te geven van die zaken die de provincie in 2009 gerealiseerd en bereikt heeft. De bestuurlijke samenvatting is gebaseerd op de jaarstukken 2009. Daarin vindt u nadere en meer gedetailleerde informatie over de in deze bestuurlijke samenvatting opgenomen onderwerpen.

De bestuurlijke samenvatting is als volgt opgebouwd.

Hoofdstuk 1 schetst kort de belangrijkste ontwikkelingen die in 2009 van invloed zijn geweest op de positie en het functioneren van de provincie.

In hoofdstuk 2 komt de realisatie van het Bestuursakkoord Vertrouwen in Brabant aan de orde. Behalve op de 6 bestuursakkoordprogramma's wordt hier ook ingegaan op het programma Landelijk Gebied, op Samen Investeren in BrabantStad en op het Maatregelenpakket economische crisis.

Hoofdstuk 3 verwoordt de realisatie van het reguliere beleid uit de 10 beleidsonderdelen uit de begroting.

Hoofdstuk 4 behandelt specifieke thema's zoals integrale veiligheid, bedrijfsvoering, verbonden partijen en onderhoud kapitaalgoederen. Hoofdstuk 5 schetst een samenvattend beeld van balans en resultatenrekening.

In hoofdstuk 6 zijn financiële overzichten opgenomen met betrekking tot de uitvoering bestuursakkoord, Samen investeren in BrabantStad, het programma Landelijk gebied en het Maatregelenpakket economische crisis.

1. Onzekere tijden

Het jaar 2009 was maatschappelijk gezien turbulent. De provincie Noord-Brabant heeft een aantal keer geanticipeerd op acute onvoorziene maatschappelijke ontwikkelingen. Hieronder komen de meest in het oog springende maatschappelijke ontwikkelingen van 2009 en het werk van de provincie Noord-Brabant in het kader hiervan aan de orde.

Economische crisis

Net als andere landen werd Nederland in 2009 getroffen door een economische recessie. De economie kende een gemiddelde krimp van 4%. De Brabantse economie werd relatief snel en hard getroffen vanwege haar conjunctuurgevoelige economische structuren en haar sterke vervlechting met de Europese- en wereldeconomie.

Als reactie op de economische crisis heeft de provincie Noord-Brabant in februari 2009 direct een Maatregelenpakket opgesteld. Dit Maatregelenpakket moet op korte termijn een bijdrage leveren aan het afremmen van de neerwaartse economische spiraal. Voor de lange termijn beoogt het Maatregelenpakket een versterking van de Brabantse economische structuur te stimuleren. Het totale Maatregelenpakket omvat € 400 miljoen en richt zich voornamelijk op de thema's Arbeidsmarkt en arbeidsmobiliteit, Stimulering woningbouwproductie en Innovatie en kenniswerkers.

Vrijwel alle maatregelen zijn in 2009 in werking getreden en € 75 miljoen van de beschikbare € 400 miljoen werd reeds geïnvesteerd in de Brabantse economie. In

2010 komt de uitvoering verder op gang aangezien er voor veel van de inmiddels opengestelde regelingen projecten in de pijplijn staan.

Uit de economische cijfers van Nederland over 2009 blijkt dat de provincie Noord-Brabant met het Maatregelenpakket op de juiste thema's heeft ingezet. De bouwsector lijdt het zwaarst en komt maar moeilijk uit de economische crisis. Ook de werkgelegenheid blijft voorlopig onder druk staan. De groei van de werkloosheid is daarbij gelukkig minder groot geweest dan werd verwacht. Uit monitoring van de maatregelen blijkt dat experts en adressanten van de maatregelen het pakket als waardevol beoordelen. In het Maatregelenpakket is de lange termijn doelstelling, de versterking van de Brabantse economische concurrentiekracht, echter wel onderbelicht gebleven. Dit thema zal mogelijk extra aandacht krijgen in De Agenda van Brabant en een bijbehorend investeringsprogramma dat mogelijk is geworden door de vervreemding van de aandelen Essent (zie hieronder).

Verkoop aandelen Essent

In 2008 werd in Nederland de splitsingswet van kracht. Deze wet verplichtte tot splitsing van de commerciële energieproductiebedrijven (zonder restricties aan wie de aandeelhouders zijn) van de netwerkbedrijven (met, bij wet verplicht, alleen publieke aandeelhouders) voor 31 december 2010. Na een langdurig, intensief en complex voorbereidings-, onderhandelings- en besluitvormingsproces is op 27 mei 2009 besloten over te gaan tot verkoop van de aandelen in het productiebedrijf Essent aan RWE. De provincie Noord-Brabant is aandeelhouder van het netwerkbedrijf Enexis gebleven.

De opbrengst van de Essent-aandelen wordt grotendeels gebruikt om de weggevallen inkomsten uit dividend structureel te compenseren. Daarnaast is een bedrag van € 1 miljard gereserveerd om duurzaam te investeren in de Brabantse samenleving. Hiertoe hebben Provinciale Staten de "Investeringsagenda Essent" vastgesteld, die in het kader van de Agenda van Brabant in 2010 verder wordt uitgewerkt.

Positie middenbestuur, rijksbezuinigingen, takendiscussie en Agenda van Brabant

Niet alleen de financieel-economische crisis liet zich in 2009 gelden. Ook in bestuurlijke zin was er veel beweging. De discussie over het profiel, de rollen en

de toegevoegde waarde van de provincies als middenbestuur laaide opnieuw op. Door de noodmaatregelen ter verzachting van de economische recessie, moet het Rijk komende jaren ingrijpend bezuinigen. Het Rijk stelde daarom in 2009 twintig heroverwegingscommissies in, die in het tweede kwartaal van 2010 met voorstellen zullen komen waarmee de majeure bezuinigingsopgave gerealiseerd kan worden. In dit kader is ook gesproken over het opheffen van de provincies of het opschalen van provincies naar landsdelen. Daarnaast kondigde het Rijk reeds aan een forse uitname uit het provinciefonds te zullen doen en wil het eigenstandig de middelen van het provinciefonds over de provincies herverdelen. Ook is het opheffen van het eigen belastinggebied van de provincies in beeld. Door deze ontwikkelingen komt de financiële positie van de provincie onder grote druk te staan. Dit noodzaakt tot ingrijpende bezuinigingen de komende jaren.

Deze politiek-bestuurlijke ontwikkelingen in 2009 waren voor het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten aanleiding om gezamenlijk een driedelig traject in te gaan: een externe takendiscussie, een interne takendiscussie en de Agenda van Brabant.

Externe takendiscussie

Het traject van de externe takendiscussie is geïnitieerd door en staat onder regie van het IPO-bestuur. Het IPO-bestuur bereidt in dit traject een provinciebreed integraal aanbod aan het Rijk voor, rond de positie van de provincies als middenbestuur, provinciale verantwoordelijkheden, rollen, taken en financiële consequenties. Dit in reactie op de door het Rijk voorgenomen financiële korting op en herverdeling van het provinciefonds, de discussies rond het belastinggebied van provincies. Het aanbod moet het provinciale profiel versterken. De provincie Noord-Brabant participeert zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau actief in dit traject.

Interne takendiscussie

Vooruitlopend op de externe takendiscussie speelde in Noord-Brabant reeds de interne takendiscussie. Op basis van de rapportage en voorstellen van de Stuurgroep Kerntaken hebben Provinciale Staten in juli 2009 een debat over de positie, rol en kerntaken van de provincie gehouden. Gedeputeerde Staten hebben vervolgens het bestaande takenpakket van de provincie Noord-Brabant

doorgelicht en uitgewerkt in een voorlopig overzicht van wettelijke taken, profiel versterkende taken passend binnen de adviezen van de commissie Ladders en de Stuurgroep Kerntaken en voor de toekomst te heroverwegen taken. Dit overzicht biedt een goede basis voor de uitwerking van bezuinigingsvoorstellen.

Agenda van Brabant

De provincie Noord-Brabant kent zijn eigen specifieke maatschappelijke kenmerken en opgaven. Daarom moet in een vernieuwd, slank profiel voor de provinciale organisatie nog altijd ruimte zijn om de kernopgaven voor Noord-Brabant, wanneer deze de provinciale schaal en verantwoordelijkheid passen, op te pakken. Om de maatschappelijke kernopgaven voor de provincie Noord-Brabant in beeld te krijgen, is het afgelopen jaar het traject "de Agenda van Brabant" gestart. In de Agenda van Brabant zijn, met behulp van externe adviezen (BOM, Telos, PON, SER) en rondetafelgesprekken met vooraanstaande personen uit Nederland, de meest urgente maatschappelijke opgaven voor Noord-Brabant geïdentificeerd. Provinciale Staten deden op 12 februari 2010 oriënterende uitspraken over welke kernopgaven voor Noord-Brabant ook daadwerkelijk onder de verantwoordelijkheid van de provincie vallen. De Agenda van Brabant wordt kracht bijgezet door een investeringsprogramma.

Samenhang

De voornoemde drie onderdelen hangen samen. Enerzijds wordt ruimte gemaakt voor bezuinigingen door een beperkt basistakenpakket voor de provincie Noord-Brabant op te stellen, anderzijds wordt het profiel van de provincie Noord-Brabant versterkt door een duidelijke agenda met focus op de kernopgaven voor Brabant en een duidelijke invulling van de provinciale rol als gebiedsautoriteit.

Besluitvorming over deze onderwerpen vindt in 2010 plaats.

Q-koorts

In 2009 is in Noord-Brabant een discussie op gang gekomen over de risico's van de intensieve veehouderij. Enerzijds via het burgerinitiatief "Megastallen Nee", anderzijds via discussies en acties rond de Q-koorts problematiek. De ministers van LNV en VWS hebben eind 2009, op aandrigen van Noord-Brabant als reconstructieprovincie, een onderzoek naar de relatie tussen intensieve veehouderij en gezondheid ingezet. De provincie zelf heeft op basis van een RIVM-advies een

aanhoudingsbesluit genomen, waardoor gemeenten aan geiten- en schapenhouderijen voor zes maanden geen bouwvergunningen kunnen verlenen.

Naast bovengenoemde ontwikkelingen zijn er vele ontwikkelingen die ook van belang zijn voor de positie van Brabant binnen de wereldeconomie: globalisering/glocalisering, klimaat, grondstoffenschaarste, arbeidsmarkt als vestigingsfactor, demografie (groei en krimp) en Europa 2020. In het reguliere beleid speelt de provincie op deze ontwikkelingen in.

2 Programma Vertrouwen in Brabant

2. Vertrouwen in Brabant

Naast het anticiperen op acute maatschappelijke ontwikkelingen heeft de provincie in 2009 ook volop verder gewerkt aan de uitvoering van het bestuursakkoord 'Vertrouwen in Brabant'. De plannen voor de periode 2007-2011 uitgewerkt in 6 programmalijnen: Mooi Brabant, Schoon Brabant, Dynamisch Brabant, Perspectiefrijk Brabant, Bereikbaar Brabant en Verbindend Brabant. Daarnaast zijn twee lopende programma's opgenomen in Vertrouwen in Brabant: BrabantStad en het Programma Landelijk Gebied.

In het algemeen liggen de programma's op koers. Er is hard gewerkt om uitvoering te geven aan de vier principes van Vertrouwen in Brabant: Samen, Integraal, Vernieuwend en Zichtbaar. Voorbeelden van projecten die hieraan bijdragen zijn: de kanaal- en spoorzones, de Dorpen Derby, de Proeftuinen en Merk Brabant. De doelstellingen van de programma's uit Vertrouwen in Brabant worden voor een deel behaald via projecten in het kader van Samen Investeren BrabantStad.

In dit hoofdstuk staan kort de belangrijkste resultaten uit 2009 van de 8 (6+2) programma's. Daarnaast wordt ingegaan op het Maatregelenpakket ter bestrijding van de economische crisis.

In hoofdstuk 6 zijn de financiële overzichten opgenomen met betrekking tot het bestuursakkoord, Samen investeren, programma landelijk gebied en Maatregelenpakket economische crisis.

Mooi Brabant

Met Mooi Brabant draagt de provincie zichtbaar bij aan een mooie provincie waar mensen graag wonen, werken en recreëren. Een aantal projecten van Mooi

Brabant levert ook een bijdrage aan de doelstellingen van het Programma Landelijk gebied. Mooi Brabant heeft aandacht voor het ruimtelijke ontwerp en de uitvoering daarvan. Samen met andere partners worden veertien projecten uitgevoerd binnen een viertal thema's: creëren van nieuwe landschappen, versterken identiteit stad en dorp, herstructurering bedrijventerreinen en stedelijke zones, en saneren lelijk Brabant. De focus lag in 2009 op het ruimtelijk ontwerp en het saneren van lelijk Brabant.

Ontwerpen voor 2 nieuwe ruimte voor ruimte -locaties, Helenaveen en Drongelen, en 2 pilots 'nieuw dorps bouwen', Providentia en Veghels Buiten, zijn gerealiseerd. Daarnaast zijn een vijftal MOB-complexen gesaneerd en teruggegeven aan de natuur. Ook de prijsvraag voor Mijn Mooi Brabant is afgerond en de voorbereidingen voor de herstructurering van de zes winnende locaties zijn gestart. Verwacht wordt dat vrijwel alle doelstellingen binnen deze bestuursperiode worden gehaald. De realisatie en de inrichting van een aantal Landbouw Ontwikkelingsgebieden (LOG's) zijn op dit moment onderhevig aan een politieke en maatschappelijke discussie over aard en schaal. De verwachting is dat de ambitie in het programma Mooi voor de LOG's ten dele of niet zal worden gehaald.

Schoon Brabant

Met Schoon Brabant draagt de provincie via drie lijnen bij aan de verbetering van de leefkwaliteit: het ontwikkelen van de Provinciale Landschappen, het stimuleren van een gezonde en veilige leefomgeving (Gezond&Veilig) en het uitvoeren van de Proeftuinen. We richten ons op innovatieve en grensverleggende projecten waarbij we samenwerken met nieuwe externe partners en het bedrijfsleven. Een

aantal projecten van Schoon Brabant levert ook een bijdrage aan de doelstellingen van het Programma Landelijk Gebied.

Om de toegankelijkheid, bekendheid en aantrekkelijkheid van de drie provinciale landschappen – Groene Woud, Maashorst en Brabantse Wal – te verbeteren zijn diverse projecten in uitvoering. De eerste poorten in de Maashorst en het Kunstwerk Akkervan in de Brabantse Wal zijn geopend en de uitvoering van het project Deltaplan voor het Landschap in het Groene Woud is gestart.

Aan structurele verbetering van de externe veiligheid werkt 99% van de Brabantse overheden via het programma “Brabant veiliger”, er zijn 22 projecten met schoon, stil en zuinig vervoer in uitvoering. Zes frisse scholen zijn in uitvoering of in voorbereiding. In de vier proeftuinen Nieuwbouwwijk Heusden, Herstructureringswijk Helmond, Weg van de Toekomst Oss en Schoon bedrijventerrein Moerdijk worden de eerste resultaten zichtbaar.

Verwacht wordt dat binnen Schoon Brabant alle doelstellingen binnen deze bestuursperiode worden gerealiseerd. Voor enkele projecten waarbij subsidieregelingen worden ingezet is extra aandacht nodig om de doelstellingen te realiseren. Daarbij ligt binnenkort een bestuurlijk besluit voor over de wijze van uitvoering van de subsidieregeling (subsidieregeling Luchtwassers) of is gekozen voor extra communicatie richting de doelgroepen (subsidieregeling Duurzaam Bouwen).

Dynamisch Brabant

Dynamisch Brabant is een samenhang van activiteiten en projecten om de Brabantse economie duurzaam te ondersteunen. Hiertoe wordt geïnvesteerd in een beroepsbevolking met talent en ondernemerschap, een goed vestigingsklimaat en in innovatie en duurzaamheid. Gezien de grote verwevenheid tussen Dynamisch Brabant en de reguliere sociaal economische taken wordt hier een verantwoording op hoofdlijnen gegeven en worden in hoofdstuk 3.6 onderdelen in meer detail verantwoord.

Voor Dynamisch Brabant geeft de economische crisis een accentverschuiving binnen het programma. Veel van de ingezette activiteiten blijken in een laagconjunctuur nut en noodzaak te bewijzen. Met extra inzet zijn in 2009 de nodige maatregelen gerealiseerd. Zo is via het samenwerkingsverband PACT Brabant een samenhangend Maatregelenpakket kredietcrisis en arbeidsmarkt ontwikkeld en geïmplementeerd. Door een versnelde inrichting van zeven

leerwerkservicepunten is een Brabant-dekkend netwerk ontstaan met als doel mensen die werkloos raken via deze punten sneller aan een baan te helpen. In Woensdrecht is een nieuw economisch cluster rond onderhoudsindustrie (Maintenance Valley) gerealiseerd. In 2009 hebben zich hier twee nieuwe bedrijven gevestigd. Mede ter ondersteuning van Brabantstad Culturele Hoofdstad hebben we geïnvesteerd in topevenementen met internationale uitstraling, zoals Dutch Design Week en Theaterfestival Boulevard.

In verband met de economische crisis is in 2009 versneld geïnvesteerd in het versterken van het innovatievermogen van het MKB en verduurzamen van de Brabantse energiehuishouding. De provincie heeft een landelijk infopunt EU-subsidies naar Brabant gehaald (EG Liaison, te Eindhoven). Tevens is binnen het thema ‘Brabant energieneutraal als economische kans’ in 2009 voorgesorteerd op het Masterplan Energie.

Verwacht wordt dat de doelstellingen van het programma Dynamisch Brabant binnen de huidige bestuursperiode worden behaald. Ook zijn in verband met de economische crisis extra activiteiten gerealiseerd (zie eerdere tekst). Op het financiële vlak is binnen het programma sprake van onderbesteding. Deze onderbesteding wordt nader toegelicht onder paragraaf 3.6 Sociaal economische zaken.

Perspectiefrijk Brabant

Perspectiefrijk Brabant investeert in kansen voor jeugd, leefbaarheid van dorpen en wijken, technologie in de zorg en de culturele identiteit van Brabant. De hoofddoelstelling van Perspectiefrijk Brabant is het bieden van perspectieven aan Brabanders. Een aantal projecten van Perspectiefrijk Brabant levert ook een bijdrage aan de doelstellingen van het Programma Landelijk gebied.

Burgers zijn geïnspireerd om zich in te zetten voor hun eigen leefomgeving via de Brabantse Dorpen Derby. De Brabantse Dorpen Derby leverde 198 aanmeldingen en tien inspirerende winnaars op die lieten zien dat burgers zelf het verschil kunnen maken. Er is een versnelling in de ontwikkeling en uitvoering van IDOP's, met burgerparticipatie als uitgangspunt, tot stand gebracht. De realisatie van de prestaties zal in de jaren 2010-2012 plaatsvinden. Met Slimme Zorg wordt in elf projecten het langer thuis wonen van ouderen, chronisch zieken en gehandicapten bevorderd door de ontwikkeling en opschaling van ICT-voorzieningen op regionaal niveau.

We zijn in 2009 een samenwerkingsprogramma Leefbare Wijken gestart met zeven middelgrote Brabantse gemeenten. Daarnaast faciliteerden we zeven innovatieve wijkprojecten in andere gemeenten.

Inmiddels zijn in 21 gemeenten Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) actief (dat is 32% van de Brabantse gemeenten, landelijk is dat 17%). Om een bijdrage te leveren aan het terugdringen van voortijdig schoolverlaten hebben we ingezet op een versterking van de zorgstructuur in het onderwijs en de aansluiting hiervan op de CJG's. In het kader van maatschappelijke stages in het voortgezet onderwijs is in 2009 aan alle scholen een vraaggericht aanbod gedaan. Inmiddels maken 95 van de ongeveer 150 scholen hiervan gebruik.

Een publieksprogramma met 35 evenementen rond Schatten van Brabant heeft plaatsgevonden en de tweede impulsregeling voor (Industrieel) Erfgoed is opengesteld. In 2009 zijn 24 restauraties gestart.

Verwacht wordt dat binnen Perspectiefrijk Brabant alle doelstellingen binnen deze bestuursperiode worden gerealiseerd en dat alle financiële middelen worden besteed. Een aantal subsidieregelingen vereist extra aandacht omdat de daadwerkelijke start van projecten later is dan gepland. Daarmee komt de tijdige besteding van middelen onder druk te staan.

Bereikbaar Brabant

De bereikbaarheid van Noord-Brabant staat onder druk door de toenemende vervoersstromen. Het programma Bereikbaar Brabant werkt aan verschillende maatregelen om de doorstroming te bevorderen. Een aantal projecten richt zich op een optimale inpassing van infrastructuur in ruimtelijke ontwikkelingen. Andere projecten stimuleren dat reizigers verschillende manieren van vervoer benutten. De MIRT-verkenning Zuidoostvleugel BrabantStad is afgerond en het bereikbaarheidsprogramma Zuidoostvleugel is in uitvoering. Het Rijk heeft een financiële bijdrage van € 254 miljoen toegezegd voor de Noordoostcorridor (inclusief oostwestverbinding). De N69 is overgenomen van het rijk en vanuit een brede belangenbenadering wordt met de regio toegewerkt naar een afsprakenkader (begin 2010) en een uitvoeringsconvenant eind 2010. De gebiedsagenda N65 is bij het Rijk op de agenda gezet en voorbereidingen worden getroffen voor een MIRT-verkenning N65. De provincie heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van stedelijke zones in 's-Hertogenbosch, Breda en Helmond.

In Waalwijk, Eindhoven en 's-Hertogenbosch is gestart met "Proeftuin-in-car" projecten en de transferia 's-Hertogenbosch en Tilburg zijn gerealiseerd. De realisatie van de quick-wins uit de marktverkenning HOV Noordoost-Brabant is gestart en het project Spitsmijden is aanbesteed. Tevens is de fietsvisie 'Fiets in de versnelling' vastgesteld en is het platform Multimodaal Duurzaam Goederenvervoer in het leven geroepen en zijn projecten 'stedelijke distributie' in uitvoering. Voor de leerstoel goederenvervoer zijn een hoogleraar en promovendus benoemd. Hoogleraar dr. P de Langen is inmiddels ook geïnaugureerd.

Verwacht wordt dat de doelstellingen van Bereikbaar Brabant binnen deze bestuursperiode worden gehaald, behalve voor de verkeersmanagementcentrale. Aan het begin van deze bestuursperiode was de verwachting dat de verkeersmanagementcentrale voor maart 2011 gebouwd zou worden. Het Rijk is trekker van dit project en verwacht nu pas in 2012 te kunnen starten met de bouw. De grote infrastructuur projecten, zoals bijvoorbeeld de Noordoostcorridor, Grenscorridor, de verkenning N65, de aanpak A27 en de MIRT verkenning Antwerpen – Rotterdam, zijn langdurige projecten die ook nog na deze bestuursperiode zullen doorlopen.

Verbindend Brabant

Noord-Brabant profileren als een sterke provincie met een organisatie die efficiënter, effectiever en meer burger- en relatiegericht werkt. Daaraan werkt Verbindend Brabant door middel van het intensiveren van de samenwerking met andere overheden en organisaties, het verbeteren van de kwaliteit van de dienstverlening en een transparante bedrijfsvoering. De provincie straalt uit dat ze er is voor de samenleving. Daarvoor is het nodig dat de provincie zich bewust vernieuwt en een culturomslag maakt. Dit doen we langs drie hoofdlijnen: Merk Brabant, Eén Brabant en Eén Provincie.

In 2009 is het merkconcept gepresenteerd. Dat wordt nu samen met Brabantse partners uitgedragen. Met West-Brabant zijn afspraken gemaakt over de financiering en realisatie van 11 majeure opgaven. De gemeenten in Noordoost Brabant hebben een intentieverklaring gesloten om de regionale samenwerking verder te ontplooien.

De tevredenheid van klanten over de dienstverlening is getoetst in de klantenmonitor. Relatiemanagement voor gemeenten is operationeel. Nut en noodzaak voor relatiemanagement voor bedrijven wordt nader verkend, waardoor

de implementatie daarvan nog niet heeft plaatsgevonden. Er zijn vijf subsidieregelingen gedigitaliseerd en het generieke subsidieproces is beschreven. De nieuwe website is gerealiseerd. Tevens zijn succesvolle symposia georganiseerd met betrekking tot horizontaal toezicht in relatie tot de Belastingdienst en met betrekking tot mediation.

Verwacht wordt dat we de doelstellingen gaan realiseren voor het einde van de bestuursperiode. De veranderopgave van de organisatie vereist nog extra aandacht.

Landelijk Gebied

Het programma Landelijk Gebied richt zich op de Brabantbrede herinrichting van het platteland. Nieuwe natuurgebieden komen tot stand, rivieren krijgen de ruimte, dorpen blijven leefbaar en landbouw kan zich ontwikkelen op duurzame locaties. Deze voorbeelden van de 'herinrichting van het Brabantse platteland' dragen bij aan een vitaal, mooi en schoon platteland voor alle inwoners en recreanten. Het betreft een meerjarig transitieproces, onder regie van de provincie uitgevoerd door diverse partners verenigd in de negen gebiedscommissies. De synergie als resultaat van de samenwerking is essentieel voor het behalen van alle doelen.

In 2009 waren meer focus en beter zichtbaar de leidende thema's. Vijftig grote projecten worden versneld uitgevoerd. Diverse kleinere projecten zijn opgeleverd, zoals natte natuurplein Beleven, de LOG's De Ass en Westerbeek-Zuid, de kavelruil Giersbergen-De Margriet en diverse projecten op sociaal economisch gebied. Tevens is ca. 900 ha grond verworven. Het beschikbare totaalbudget is daarmee vergaand benut.

Deze resultaten komen terug in de jaarlijkse barometer en per gebied in een jaarrapportage. Richting partners en publiek is de communicatie geïntensiveerd, waarbij de focus ligt op het zichtbaar maken van concrete resultaten.

Er is een maatschappelijke discussie ontstaan over de ontwikkeling van landbouwonwikkelingsgebieden, onder andere tot uiting komend in het Burgerinitiatief Megastallen Nee! Dit resulteert in vertraging in de ontwikkeling en realisatie.

Het totaal van uitvoering in het landelijk gebied ligt in hoofdlijn op koers, inclusief hetgeen door derden – gestimuleerd door de negen gebiedscommissies – wordt uitgevoerd. Wat betreft de ILG-doelen zal op enkele onderdelen de afronding van prestaties moeten worden uitgefaseerd tot één of twee jaar na de eerste ILG-

periode, zoals bijvoorbeeld de realisering van de landbouwonwikkelingsgebieden en de verwerving van grond in de EHS. In de midterm review over het ILG in 2010 worden hierover afspraken gemaakt.

BrabantStad/Samen Investeren in BrabantStad

BrabantStad is het stedelijk netwerk van de vijf grote Brabantse steden Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg én de provincie Noord-Brabant. Sinds 2001 behartigen de vijf gemeenten en de provincie samen -en met succes- de belangen van BrabantStad zowel regionaal als richting Rijk en Europa. Op Europees niveau werkt BrabantStad samen met andere stedelijke netwerken zoals het Regionalverband Ruhr en is BrabantStad lid van Eurocities.

BrabantStad bereidt de kandidatuur Culturele Hoofdstad 2018 voor, een regionale agenda BrabantStad 2040 is opgesteld en de investeringsagenda 'Samen Investeren in BrabantStad' wordt uitgevoerd. In 2009 zijn de meeste beschikkingen verleend voor de tweede tranche. Over de voortgang en uitvoering van de projecten vindt overleg met de steden plaats.

De eerste resultaten zijn zichtbaar door o.a. de opening van de High Tech Automotive Campus in Helmond en de opening van het Bastionder in 's-Hertogenbosch. Ook de realisering van de Brabantse landschappen is succesvol geweest met een grotere realisatie dan begroot. Andere projecten zoals de herstructurering bedrijventerreinen, proeftuinen en samenleving en sociale veiligheid zijn vertraagd.

Verwacht wordt dat ongeveer 85% van de projecten binnen de Samen Investeringsperiode wordt gerealiseerd. Voor ongeveer 12% van de projecten zijn er risico's dat de start van het project niet tijdig kan plaatsvinden. Het gaat dan met name om grootschalige infrastructurele projecten. In overleg met de steden is voor 3% van de projecten, zoals de Kanaalzone in Eindhoven, besloten dat realisatie binnen de gestelde periode niet haalbaar is.

Maatregelenpakket kredietcrisis

De provincie heeft in februari 2009 een Maatregelenpakket van € 400 miljoen gepresenteerd om de gevolgen van de kredietcrisis te verzachten. Er wordt ingezet op een strategie van stimuleren en investeren op zowel het terrein van de economie als de woningbouw. Stimuleren om de nadelige effecten van de recessie op de Brabantse economie op korte termijn tegen te gaan. En investeren op voor Brabant

kansrijke terreinen: kennis en innovatie, duurzame energie en leefomgeving. Er is € 67 miljoen beschikbaar voor exploitatie en € 333 miljoen voor investeringen. De looptijd van alle crisismaatregelen is maximaal drie jaar (2009-2011).

Economie

In 2009 zijn alle geplande maatregelen op één na in gang gezet. De maatregel R&D Kenniswerkers start in 2010. Dit betekent dat alle maatregelen in 2010 volledig in uitvoering zijn en dat daarmee de realisatie van de beoogde resultaten een stevige impuls krijgt.

De arbeidsmobiliteit versterkt doordat inmiddels 60% van de afspraken van Pact Brabant zijn afgerond. Het participatiebedrijf van de BOM heeft € 10 miljoen aan extra middelen ontvangen om tot en met 2011 nog eens 14 participaties te doen. Bij vijf ondernemingen heeft de BOM in 2009 ook reeds daadwerkelijk een financieel belang genomen. Ook is in 2009 de eerste € 5 miljoen (van in totaal € 10 miljoen) via de BHB (Herstructureringsmaatschappij voor Bedrijventerreinen) geïnvesteerd om de eerste projecten van in totaal 12 Brabantse herstructureringsprojecten versneld uit te kunnen voeren. Twee projecten daarvan zijn in 2009 gestart. De rest wordt in 2010 gerealiseerd. Verder is de subsidieregeling 'Brabant Bespaart' in 2009 geïntensiveerd. Dit heeft inmiddels geleid tot de toekenning van ruim 2.000 extra subsidies. Ook zijn 11 zogenaamde startprojecten ondersteund op het gebied van duurzame energie.

In 2009 is € 21 miljoen exploitatiegeld (van € 67 miljoen) en € 63 miljoen investeringsgeld (van € 333 miljoen) besteed.

Het MKB-Innovatiefonds (bijna € 4 miljoen) is vanaf 1 september 2009 opengesteld. Reeds tien ondernemers hebben gebruik gemaakt van middelen uit dit fonds (van de beoogde 60). Er lopen nog 25 aanvragen.

Woningbouw

Om de gevolgen van de economische crisis te verzachten is een uitgebreid pakket stimuleringsmaatregelen voor de woningbouw vastgesteld. Deze maatregelen richten zich zowel op de producenten- als op de consumentenkant. Het ambitieniveau ligt op het starten van de bouw van 10.000 woningen en het daaraan gerelateerde werkgelegenheidseffect van ruim 20.000 manjaren. De inzet is tijdelijk, en zal tot uiterlijk 2012 duren.

Aan de producentenkant wordt maatwerk toegepast bij het starten van bouwprojecten, waarbij de provincie met projectontwikkelaars, woningbouwcorporaties en gemeenten gezamenlijk tot een oplossing tracht te komen. In deze fase van het project moet de ervaring met de projecten en de bijbehorende oplossingsrichtingen nog worden opgebouwd. Desondanks is in 2009 al voor de eerste 15 projecten een akkoord bereikt, waarmee ruim 1900 woningen en meer dan 4000 manjaren zijn gemoeid. Over zo'n 50 projecten wordt nog met partijen onderhandeld. De mate en snelheid waarin de woningbouwmarkt zich de komende periode herstelt, is bepalend voor de feitelijke doelrealisatie.

Om consumenten voldoende vertrouwen te geven om tot de aankoop van een (nieuwbouw-) woning over te gaan, is een viertal maatregelen ontwikkeld. Dit zijn de Brabantse subsidie Woonlastenverzekering, de subsidie Brabantse Waardebescherming, de Brabantse Starterslening en de Regeling Brabantse Verkoopgarantie. Voor de twee laatstgenoemde regelingen hebben in 2009 ruim 200 consumenten zich aangemeld.

In 2009 is de uitvoeringsorganisatie de Eerste Steen opgezet en is een actieve communicatiecampagne gevoerd om de stimuleringsmaatregelen onder de aandacht te brengen.

3 Regulier beleid

3.1 Bestuur

Algemeen

Het programma Bestuur richt zich op vier hoofddoelstellingen: verbeteren van bekendheid en imago van de provincie bij burgers, bedrijven en instellingen, borgen van de kwaliteit van de bestuursstructuur door het uitvoeren van de reguliere wettelijke taak financieel toezicht gemeenten, zorgen dat Brabant goed is voorbereid op rampen en crises en het verankeren, intensiveren en uitbouwen van de politiek-bestuurlijke samenwerking met grote en middelgrote steden in Noord-Brabant. Voor een deel wordt aan de realisatie van deze doelstellingen bijgedragen vanuit het programma Verbindend Brabant en vanuit Samen Investeren in BrabantStad. Hierover is in hoofdstuk 2 deels al gerapporteerd.

Bestuur

In 2009 hebben een aantal bestuurswisselingen plaatsgevonden. Vanwege het vertrek van mevrouw Moons hebben Provinciale Staten op 10 juli mevrouw Jacobs benoemd tot lid van Gedeputeerde Staten. De heer Van Heugten is eind 2009 benoemd als lid van Gedeputeerde Staten ter vervanging van de heer Rüpp. Op 1 oktober de heer Van de Donk aangetreden als Commissaris van de Koningin.

Verbeteren bekendheid en imago

Communicatie

De uitkomsten van het onderzoek van de Zuidelijke rekenkamer zijn aanleiding geweest voor PS en GS om opdracht te geven de communicatiefunctie en het

bijbehorende werk anders, transparanter en beter te organiseren. Deze opdracht is in 2009 uitgevoerd. Er is een visie op de toekomstige ontwikkeling van de communicatiefunctie opgesteld. Daarnaast is een aantal maatregelen op korte termijn genomen om de bedrijfsvoering te verbeteren, de regie te vergroten en meer focus aan te brengen. Een voorbeeld hiervan is o.a. een herijking van de mediamix waarbij het uitgangspunt is geen gedrukte media en vooral inzetten op digitale en audiovisuele middelen. De volgende stap is het uitvoeren van een implementatieplan.

Borgen van de kwaliteit bestuursstructuur

Financieel toezicht

De afgelopen jaren is gewerkt met een proef met terughoudend financieel toezicht van de provincie op gemeenten. Deze proef verloopt positief. De evaluatie van deze nieuwe vorm van toezicht loopt en de uitkomst staat voor 2010 gepland. In 2009 zijn de gemeenten in afwachting van de uitkomsten van deze proef weer onder het "normale" regime van repressief toezicht geplaatst. Dat is zonder bijzonderheden verlopen.

Goed voorbereid op rampen en crises

Openbare orde, veiligheid en rampenbestrijding

In 2009 is de provincie op een groot aantal punten doorgelicht op de vraagstelling "is Brabant voldoende voorbereid op rampen en crises". De uitkomsten van deze doorlichtingen zijn positief. In 2009 is daarnaast aandacht besteed aan een aantal verbetermogelijkheden uit eerdere doorlichtingen:

- het bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking door het organiseren van bestuurlijke overleggen en conferenties;
- het deelnemen aan multidisciplinaire oefeningen;
- het aanpassen van de organisatie in lijn met de wijzigingen in de wetgeving.

Op 22 juni 2009 vond in Antwerpen een Nederlands-Belgisch symposium plaats over grensoverschrijdende samenwerking. De multidisciplinaire oefeningen zijn niet gehouden omdat deze het thema griepPandemie hadden. Dit thema was ingehaald door de realiteit.

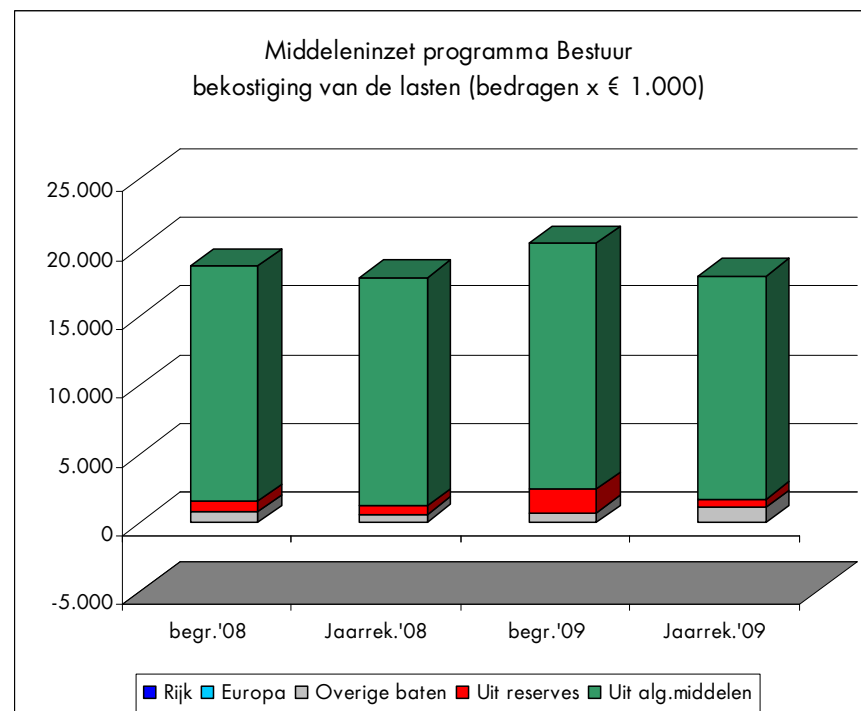
Het aanpassen van de organisatie is vertraagd omdat de invoering van de nieuwe Wet op de veiligheidsrisico's is vertraagd.

Bestuur

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	0	0	0	-25
Europa	0	86	0	0
Overige baten	779	564	762	1.122
Uit reserves	811	589	1.688	592
Uit alg.middelen	17.077	16.615	17.854	16.207
	18.667	17.854	20.304	17.896

Politiek-bestuurlijk samenwerking steden

BrabantStad heeft de ambitie om in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te worden. Daarin is cultuur de drijvende kracht om het sociale en economische beleid een blijvende impuls te geven. Bestuurlijk BrabantStad krijgt bovendien een extra impuls. In 2012 wordt een omvangrijk bidbook ingediend bij een internationale vakjury. In de loop daar naar toe worden reeds diverse projecten en manifestaties georganiseerd in de vijf steden en in het tussenliggend gebied. De werkzaamheden zijn in volle gang. In 2009 is het programmabureau opgestart. Het visie-traject van Li Edelkoort laat zien dat Brabant 'extra-ordinary' is. De cultuurmakelaars starten concrete projecten die de kracht van steden en omliggend gebied combineren. Er wordt wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd en er is een talentenprogramma in ontwikkeling. De Europese banden worden aangehaald en de campagne 'Samen aan tafel' wordt uitgerold.

3.2 Verkeer en vervoer

Algemeen

Om de bereikbaarheid van Brabant op langere termijn te waarborgen is ingezet op de bereikbaarheid in ruimtelijk perspectief en op het juiste vervoermiddel op het juiste moment. In dit deel van de jaarrekening wordt ingegaan op de bijdragen hieraan in de reguliere begroting. De bijdragen via de bestuursakkoordprogramma's zijn elders toegelicht. De resultaten in deze paragraaf worden toegelicht aan de hand van de doelen uit het Provinciaal Verkeer en Vervoer Plan, de leidraad voor het provinciaal handelen: verbeteren van de bereikbaarheid, de veiligheid en leefbaarheid.

Verzorgen van een betere bereikbaarheid van deur tot deur

Openbaar vervoer

In 2009 is mede door het aanbieden van gratis openbaar vervoer het aantal reizigers volgens planning met meer dan 7% gestegen. De betrouwbaarheid van de reistijden op de belangrijkste bustrajecten is verbeterd ten opzichte van 2008, maar de daaraan gekoppelde tevredenheid over de reizigersinformatie is nog niet op het gewenste niveau.

In 2009 zijn structureel extra busritten toegevoegd. Diverse kernen zijn daardoor in avonden en weekenden beter bereikbaar (beleid basisvoorzieningen).

De Openbaar Vervoer concessies worden conform de contracten uitgevoerd. De uitvoering van de regelingen regiotaxi, treintaxi en bedrijfsvervoer verloopt zoals contractueel afgesproken.

Op 1 januari 2009 is de proef met Goedkoop Openbaar Vervoer voor doelgroep '1 tot en met 64 jaar' van start gegaan. Deze proef loopt door tot 1 juli 2010. De proef voor de doelgroep '12- en 65+' is verlengd tot 1 juli 2010. Eventueel toekomstig beleid wordt op de effecten van deze pilots afgestemd.

De snelle busverbinding Tilburg-Waalwijk-'s-Hertogenbosch is in gebruik genomen en de kwaliteit van de busverbinding Breda-Etten-Leur is verhoogd. In Tilburg is het transferium Kempenbaan geopend en in 's-Hertogenbosch het transferium op bedrijventerrein Pettelaar park. In 2009 zijn acties ondernomen voor de treinverbindingen Breda-Utrecht (Cie Niijpels) en Eindhoven-Venlo-

Düsseldorf/Heerlen-Aachen. Verder is ingezet op een hoger rendement van de HSL-investeringen. De resultaten hiervan zijn nog onduidelijk.

Vertraging in de subsidie-indiening voor projecten voor de verbetering/innovatie van het openbaar vervoer (de ontwikkelfunctie), sociale veiligheid en regio- en treintaxi hebben geleid tot een onderbesteding van € 4,3 miljoen op het product Openbaar vervoer. Daarnaast zijn extra inkomsten uit kaartverkoop gerealiseerd.

Goederenvervoer

Het Burgemeester Deelenkanaal is geschikt gemaakt voor grotere schepen. De vervanging van de 3 sluizen in de Zuid-Willemsvaart is gestart en wordt in 2010 afgerond. De provinciale bijdrage hiervoor is in 2009 verstrekt. De uitvoering van de strategische visie goederenvervoer vond in 2009 via projecten als Mobiliteitsaanpak bedrijventerreinen Moerdijk, de structuurvisie Ruimtelijke Ordening, cofinanciering van de Automatische Trein Beveiliging, het project Emissiereductie, de taskforce Brabandrouten en de leerstoel Goederenvervoer plaats. Deze projecten dragen bij aan het verbeteren van de bereikbaarheid en veiligheid. Om partijen bij elkaar te brengen en het belang van multimodaal duurzaam goederenvervoer actief uit te dragen is een bestuurlijk platform opgericht. In het kader van de 2-de fase quick wins vaarwegen zijn vijf projecten door het rijk gehonoreerd ter medefinanciering: Cuijk (kade), Waspik (kade), Eindhoven (verbetering Beatrixhaven), Oosterhout (langshaven) en Tilburg (langshaven). Rijk, provincie en gemeenten dragen respectievelijk 50%, 12,5% en 37,5% bij. Uitvoering start in 2010.

Voor de verbetering van het Wilhelminakanaal is een MER gestart. Over de nieuwe groene geleidingszone langs het nieuwe traject van de Zuid-Willemsvaart rond 's-Hertogenbosch zijn nog geen definitieve uitvoeringsafspraken gemaakt.

Infrastructuur

In samenwerking met partners (rijk, B5) is gewerkt aan het Netwerkprogramma BrabantStad bereikbaar. Projecten bevinden zich in verschillende stadia van initiatiefase (N65) tot realisatiefase (A2). In het halfjaarlijkse overleg met de ministers Eurlings en Cramer zijn afspraken gemaakt over het "Oostelijk gedeelte

van de stedelijke regio Eindhoven-Helmond". Voor de wegenstructuur in die regio hebben de ministers een bijdrage toegezegd van maximaal € 254 miljoen.

Voor stedelijke tangenten is door aanbestedingsvoordelen minder gedeclareerd door de gemeenten 's-Hertogenbosch en Vught en de gemeente Tilburg. Het project Noord-West tangent Tilburg heeft vertraging opgelopen. Het project randweg 's-Hertogenbosch loopt wel goed op schema. Mede hierdoor loopt de realisatie op dit product € 2 miljoen achter op de raming.

Met het DVM-project Busmobiel, het ontsluiten van reizigersinformatie voor reizigers met behulp van mobiele telefonie, vult de provincie haar voorlopersrol op dit terrein opnieuw in: ter voorbereiding van een landelijke opgave bereidt de provincie een technische test voor. Het project Informatieve weg in car is vertraagd doordat een projectpartner bijdragen niet tijdig had afgerond.

De dynamische beleidsagenda van het PVVP is met betrokken partijen geëvalueerd en bijgesteld. De agenda is nu werkbaarder en er is een scherpere focus aangebracht op de strategische doelen uit het Provinciale Verkeers- en Vervoerplan. In de uitvoeringsprogramma's van vier GGA-regio's is voor € 18 miljoen subsidie toegekend, waarvan € 6 miljoen direct bijdraagt aan het verbeteren van de bereikbaarheid en € 12 miljoen aan veiligheid. Het meerjarig pakket voor de regio Breda wordt medio 2010 vastgesteld.

De doorstroming van de provinciale wegen is duidelijk verbeterd, maar nog niet op het gewenste niveau van 2020. De betrouwbaarheid van de reistijd is in 2009 met 2,3% toegenomen tot 86,7%. Dit is nog niet het gewenste streefcijfer, maar de doelstelling voor 2020 lijkt nog steeds haalbaar. Trajecten met een gewenste reistijd blijven achter bij de begroting. In plaats van het gewenste percentage van 80% heeft nu 54,9% van de trajecten de gewenste reistijd, een stijging ten opzichte van 2008 met 6,3%. Het provinciale meetnet is nog niet uitgerust om rechtstreeks een vertaling te maken naar voertuigverliesuren.

Door de plannen rondom een shopping mall in Tilburg is de reconstructie van de N261 vertraagd. De gunning is nu gepland voor 2011. Van de extra infra-impuls van € 400 miljoen wordt een bedrag van € 76,4 miljoen in diverse infraprojecten geïnvesteerd en € 94 miljoen in de N261 (vanaf 2012). De investering in de randweg Zevenbergen staat geraamd vanaf 2013.

In 2009 zijn 14 projecten op provinciale wegen opgeleverd, waaronder de Vervanging brug en reconstructie N266/sluis10, Renovatie Ei van Ommel, Ronde Meeuwsen, Komproblematiek Hoogerheide en de Aansluitingen

N285/A17. De geplande prestaties en de daarmee samenhangende bijdragen (€ 5 miljoen) aan de A4 zijn gerealiseerd.

Het onderhoud is evenals in voorgaande jaren via onderhoudsbestekken uitgevoerd. De onderhouds-toestand is voldoende tot goed, er is geen achterstallig onderhoud.

Vergroten van de veiligheid binnen het verkeers- en vervoerssysteem

Openbaar vervoer

Aan de sociale veiligheid in het openbaar vervoer is bijgedragen door de inzet van camera's en beveiligers in bussen en bij opstapplaatsen.

Goederenvervoer

Via projecten als Stedelijke Distributie, Emissiereductie in Brabant, Taskforce Brabantroute, Secure Lane, Tovergroen, Spoorse Doorsnijdingen (SpoDo) en de Risicoanalyse vervoer gevaarlijke stoffen over provinciale wegen is gewerkt aan de vermindering van de milieudruk en het vergroten van de veiligheid.

Infrastructuur

De mensgerichte maatregelen voor de verkeersveiligheid (zoals Brabants Verkeersveiligheidslabel (BVL), Praktijkdagen Jonge autorijders, publiekscampagnes verkeersveiligheid, communicatie & educatie) in samenhang met een veilige weginrichting leveren een goed resultaat: het aantal verkeersdoden blijft al 2 jaar op rij onder het gestelde maximum (143): 140 in 2007, 137 in 2008. De cijfers voor 2009 volgen medio 2010. Ook duidelijke belijning (essentiële herkenbaarheidskenmerken) op provinciale wegen draagt bij aan de verkeersveiligheid. Het uitvoeren van provinciale wegen met die belijning ligt op schema, inmiddels is 65% van de wegen er van voorzien.

In december 2009 is het Meerjarenprogramma Verkeersveiligheid vastgesteld, vooral gericht op 16-24 jarigen en ouderen. In de uitvoeringsprogramma's van vier GGA-regio's is voor ca € 12 miljoen subsidie verleend voor het vergroten van de verkeersveiligheid.

Ondanks het extreme winterweer is de veiligheid op de provinciale wegen gegarandeerd. Daarnaast heeft de provincie via het Zoutloket een actieve bijdrage geleverd aan de herverdeling van het binnen de provincie beschikbare zout bij rijk, provincie en gemeenten om zo de veiligheid op het totale wegennet te

maximaliseren. In verband met het extreme winterweer is voor de gladheidbestrijding ca. € 700.000 meer uitgegeven dan gepland.

Vergroten leefbaarheid rondom provinciale wegen

Openbaar vervoer

Naast de eerder genoemde extra busritten zijn in 2009 343 bushaltes toegankelijk gemaakt (totaal nu 722), waaronder grotere busstations in Roosendaal en Tilburg. Gelijktijdig zijn het meubilair en de statische reisinformatie verbeterd. Inmiddels zijn alle bussen uitgevoerd volgens de EEV-norm (near zero emission).

Verkeer en vervoer

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	108.038	64.067	118.311	97.344
Europa	0	0	0	0
Overige baten	52.113	51.095	52.237	56.036
Uit reserves	8.714	6.879	8.703	7.367
Uit alg.middelen	96.740	100.196	117.496	113.514
	265.605	222.238	296.748	274.260

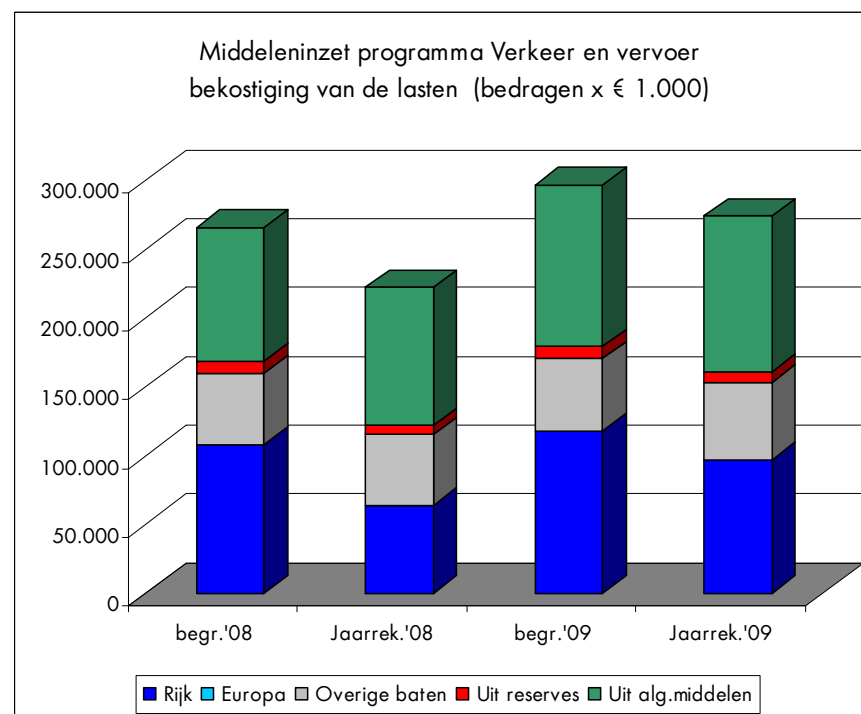
Infrastructuur

In 2009 is een start gemaakt met de uitvoering van het actieplan

Omgevingslawaaai (klaar voor 2013): 2 van de 16 knelpunten op provinciale wegen zijn opgelost. Hiermee is deels invulling gegeven aan de begroting.

In de GGA-regio's is een extra impuls gegeven door projecten te toetsen op leefbaarheid. Concreet is voor dit onderdeel voor ca € 1,8 miljoen aan projecten gesubsidiëerd.

Tot en met 2009 is 15% van alle over de jaren geplande komomleidingen gerealiseerd. Er komt een voorstel om de doelstelling hiervoor aan te passen. In 2009 is cumulatief 93% van de ontsnipperingsmaatregelen gerealiseerd.

3.3 Water

Algemeen

In 2009 zijn een nieuw Provinciaal Waterplan (PWP) en uitvoeringsprogramma vastgesteld. De beleidskeuzes in het PWP zijn mede gebaseerd op het rapport 'Boven Water' dat in maart 2009 is uitgekomen. Dit rapport geeft een overzicht van de resultaten die behaald zijn in de planperiode (2002-2009) van de partiële herziening van het tweede Waterhuishoudingsplan van de provincie. Het budget voor het PWP is € 116 miljoen. Daarvan is € 103 miljoen beschikbaar. Over de overige € 13 miljoen zal besloten worden bij het volgende bestuursakkoord.

Er zijn drie maatschappelijke doelen gedefinieerd:

- schoon grond- en oppervlaktewater
- adequate hoogwaterbescherming
- de juiste hoeveelheid water.

Schoon grondwater en oppervlaktewater in geheel Noord-Brabant

Waterkwaliteit grond- en oppervlaktewater

Het project Sanitatie is technologisch geslaagd, maar blijkt geen financieel-economisch haalbare techniek te zijn. Het project is daarom beëindigd.

Op basis van de uitkomsten van de werkconferentie LENVIS en een internetenquête is in oktober 2009 een samenwerking met de waterschappen gestart om te komen tot een Brabantbrede website over zwemwater.

In 2009 is een Masterplan gepubliceerd waarin een gebiedsgerichte aanpak wordt beschreven van alle conflicterende belangen rond de grondwaterproblematiek Eindhoven ('Het nieuwe polderen in de stad'). De uitvoering voor twee concrete locaties (Aalsterweg, Vredeoord) is gestart.

De planstudie Waterkwaliteit Krammer-Volkerak is afgerond en het milieueffectrapport is in procedure gebracht door Rijkswaterstaat Zeeland. Ter voorbereiding van de visie Delta is een aantal rapporten vastgesteld die gebruikt gaan worden voor een verdere concretisering in een uitvoeringsprogramma in 2010.

Door het project Schoon Water is in de landbouw de belasting van het grondwater met bestrijdingsmiddelen succesvol teruggedrongen: 70 % minder milieubelasting en Schoon Water norm gehaald op 82% van het landbouwareaal in zes kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden. Van de 11 doelgemeenten werken er zes geheel chemievrij en hebben de overige vijf stappen vooruit gezet. Het doel voor 2010, 80% van de gemeenten gecertificeerd, blijft daarmee binnen bereik. Dankzij een hogere vergoeding en een intensieve informatiecampagne is het aantal km Actief Randenbeheer (ARB) in 2009 uitgebreid van 932 km naar 1340 km. De doelstelling van 2300 km in 2011 wordt waarschijnlijk niet gehaald. Het grondwater beschermingsbeleid is met behulp van ontheffingen volgens de PMV in 2009 voortgezet. Er hebben geen zaken bij de Raad van State gediend.

Een adequate bescherming tegen overstroming

Hoogwaterbescherming

Als uitwerking van het Nationaal Waterplan is door de provincie o.a. aandacht besteed aan deltadijken, nieuwe normering en adequate ruimtelijke inrichting en is gestart met onze regionale bijdrage aan de ontwikkeling van het landelijke Deltaprogramma waarin de maatregelen voor de toekomst opgenomen gaan worden.

Eind 2009 is de operationele uitvoering van de muskusrattenbestrijding overgedragen aan de waterschappen. Vier dijkverbeteringplannen zijn samen met de waterschappen voorbereid. In 2010 wordt gestart met de procedures. Via de projecten Overdiepse Polder en Noordwaard is gewerkt aan rivierverruiming. De projecten liggen op schema voor realisatie in 2015. Eind 2009 is de verordening Water vastgesteld met daarin de normering voor regionale waterkeringen. Het jaarlijks draaiboek Hoogwater is opgesteld en onder betrokken instanties verspreid. Er heeft geen provinciale oefening risicobeheersing plaatsgevonden.

De juiste waterhoeveelheid, niet te veel en niet te weinig

Water algemeen

In het kader van de 2e Bestuursovereenkomst met de waterschappen is gewerkt aan het realiseren van voldoende bergingscapaciteit, bijvoorbeeld in de projecten Vierde Bergboezem (Breda) en Zoetwater voor de hoge droge zandgronden (De Peel).

Dit jaar zijn conform de Europese Kader Richtlijn Water (KRW) de Stroomgebiedbeheerplannen voor de Maas, de Rijn en de Schelde opgesteld, vastgesteld door de Ministerraad op 27 november 2009 en daarna ter beoordeling aangeboden aan de EU.

Oppervlaktewaterkwantiteit en -inrichting

Voor negen Natura2000 gebieden is de gewenste toestand van het water in de beheerplannen vastgelegd.

In 2009 zijn 1,8 km waterlopen en kreken heringericht en was 5 km in uitvoering. Wateroverlast is teruggedrongen door het inrichten van waterbergingsgebieden: 11,5 ha uitgevoerd en 19,7 ha in uitvoering. De uitvoering van het programma 2e Bestuursovereenkomst ligt op schema.

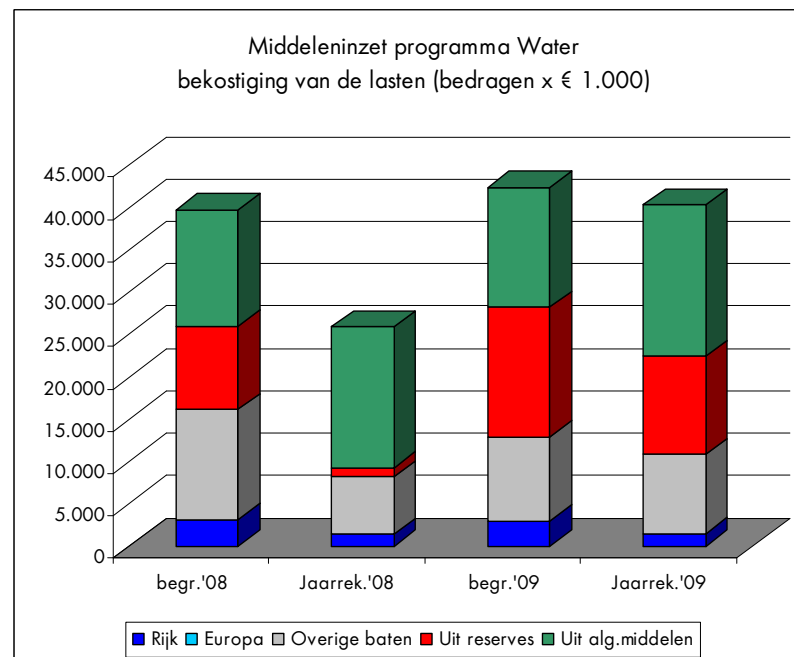
De zoetwatervoorziening in Oost-Brabant en Noord-Limburg wordt bemoeilijkt door een te klein waterdebiet (ca. 4 m³/s) in de Noordervaart door de aanwezigheid van bodemslib. Via bestuurlijk overleg is in 2009 getracht hier een oplossing of alternatief voor te vinden, maar dit heeft nog niet tot resultaat geleid.

Water

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	3.157	1.429	2.978	1.526
Europa	0	20	0	10
Overige baten	12.968	6.770	9.970	9.292
Uit reserves	9.881	1.089	15.221	11.562
Uit alg.middelen	13.702	16.579	14.182	17.889
	39.707	25.886	42.351	40.278

Grondwaterkwantiteit

In 2009 was er sprake van een stabilisatie van de totale onttrokken hoeveelheid grondwater voor industrie en drinkwater (< 270 miljoen m³). In beheerplannen voor negen Natura2000 gebieden zijn grondwatermaatregelen vastgelegd die aansluiten bij het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR.) Verdrogingsmaatregelen in natuurterreinen en herstel natte natuurparels zijn op 218 ha uitgevoerd. Daarnaast was eind 2009 ook nog 262 ha in uitvoering. De realisatie verloopt soms versneld, zoals bij het verdrogingsproject "In het zicht van de Haven", soms door moeizame grondverwerving trager dan gewenst. Zowel de waterberging, de bestrijding verdroging natuurparels en beek- en kreekherstel maken onderdeel uit van het provinciebrede Programma Landelijk Gebied. De resultaten hiervan zijn opgenomen in de jaarlijkse Barometer Landelijk Gebied.

3.4 Milieu

Algemeen

De provincie kent vier belangrijke milieudoelen: het borgen van de fysieke leefomgeving, het bevorderen van duurzaamheid, een Brabants platteland waar het goed wonen, werken en recreëren is en de verbetering van het naleefgedrag.

Het borgen van de fysieke leefomgeving

Algemeen

In de GGA-regio's (Gebiedsgerichte Aanpak) zijn regionale uitvoeringsprogramma's Luchtkwaliteit opgesteld. Verder zijn projecten met alternatieve brandstoffen en duurzame vervoermiddelen gestart. Via projecten in het Groene Woud en BrabantStad en de Structuurvisie Ruimtelijke Ordening is gewerkt aan de gewenste adaptatie aan klimaat.

Fysieke veiligheid

De geplande projecten en activiteiten uit de Beleidsvisie Externe Veiligheid (EV) zijn gestart. Diverse projecten zijn afgerond, anderen lopen door tot uiterlijk 2011. Tranche 3 en 4 van het provinciaal saneringsprogramma Externe Veiligheid zijn vastgesteld. Hiermee is de inventarisatie van mogelijke saneringssituaties bij provinciale inrichtingen grotendeels afgerond. Daarnaast is de sanering van twee inrichtingen vrijwel afgerond in 2009. Hierdoor zijn de risico's voor de leefomgeving verminderd.

Het Programma Brabant Veiliger, uitvoeringsprogramma 2009 is door Gedeputeerde Staten vastgesteld en door het ministerie van VROM goedgekeurd. Het beschikbare subsidie-instrumentarium en de uitvoering van projecten zijn met succes ingezet. Twee projecten, de Mal Groepsrisico en Inherente veiligheid bij bedrijven genoten landelijke belangstelling en worden waarschijnlijk landelijk opgeschaald.

Ook de projecten voor verantwoord vervoer gevaarlijke stoffen, verantwoorde ruimte voor risicovolle bedrijven en (interne) samenwerking aan veiligheid zijn succesvol gestart. De samenwerking met België verloopt gestaag maar langzaam. Inmiddels heeft een reorganisatie in Vlaanderen gezorgd voor een nieuwe impuls.

Lucht/geluid/klimaat

Het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL), met een Brabants deel (BSL) is in werking getreden. De uitvoering is gestart. De B5-steden gaan de Maatregelenpakketten ter verbetering van de luchtkwaliteit uitvoeren. Subsidies zijn verleend voor een universeel communicatiehandboek luchtkwaliteit, stimulering fietsgebruik, regionale bevoorradingsprofielen en het verbeteren van dieselmotoren. Op het platteland wordt de leefbaarheid verbeterd door het stimuleren van luchtwassers bij intensieve agrarische bedrijven.

Door vertegenwoordigers van bedrijfsleven, overheden en belangenorganisaties is een Samenwerkingsagenda Stedelijke Distributie opgesteld. Uitwerking vindt plaats in 2010.

Door externe belemmeringen (staatssteun) is er slechts één multifuel tankstation ingericht.

Het actueel zonebeheer geluid voor regionale industrieterreinen loopt vertraging op omdat dit nog besproken moet worden in de Regionale Planningsoverleggen. De geplande subsidies zijn wel grotendeels verstrekt. De opstelling van zonebeheerplannen loopt volgens schema.

Bodem

Het project Synchronisatie Bodemgegevens, waarbij de geautomatiseerde bodemgegevens van provincie (GLOBIS) en gemeenten op elkaar worden afgestemd, is Europees aanbesteed en start in 2010.

Het laatste jaar van het Meerjarenprogramma Wbb 2005-2009 is succesvol afgesloten. De risico's voor de fysieke leefomgeving (veiligheid, milieu en volksgezondheid) zijn teruggebracht.

Door de opstelling van de integrale bodemwijzer, bodemsanering in het kader van het Wbb-programma en in ISV-kader wordt bodembeheer steeds meer een integraal onderdeel van de ruimtelijke ontwikkeling. De aanpak van spoedlocaties (complexe projecten, WBB-projecten Bodem, saneringen in eigen beheer, de projecten Actief bodembeheer de Kempen) is succesvol geweest. De geplande bodemprestatie-eenheden zijn ruimschoots gehaald.

De cijfers voor de uitvoering van ISV-2 zijn pas in 2010 bekend.

Afval- en grondstoffenbeheer

De uitgevoerde evaluatie ex 217a Provinciewet geeft aan dat het gevoerde beleid Hergebruik stortplaatsen succesvol is. Om het succes binnen dit beleidsterrein te behouden is het nodig om de inhoud van de regierol, die de Provincie op het gebied van hergebruik en nazorg van voormalige en gesloten stortplaatsen heeft, nader vorm te geven. Daartoe zullen in 2010 nadere voorstellen worden gedaan. In 2009 is onder andere gewerkt aan afvalmining, onderzoek naar risico's in deklagen en stimulering hergebruik (16,9 ha gerealiseerd). Door een afnemend afval aanbod zijn er nog geen stortplaatsen in de nazorgfase gekomen. Het onderzoek (VAMOS) naar het gebruik van gesloten en voormalige stortplaatsen ligt op schema.

Het bevorderen van duurzaamheid*Ecologie Algemeen*

De duurzaamheid in Brabant is bevorderd door projecten ter verbetering van het binnenklimaat op scholen, het gebruik van duurzame bouwmaterialen en de opwekking en aanwending van schone energie en brandstoffen. Met inspirerende projecten op het gebied van natuur- en milieueducatie en Leren voor een Duurzame Ontwikkeling is de bewustwording rondom duurzaamheid vergroot. Het beleid rond het opstellen van duurzaamheidsagenda's, inspirerende projecten Natuur en Milieueducatie (Het Bewaarde Land in Boxtel, Natuurmuseum Tilburg en Bastionder 's-Hertogenbosch) en de lokale actieplannen biodiversiteit is succesvol uitgevoerd. De projecten passief bouwen, prefab-technieken, vermindering energiegebruik openbare ruimten en de uitgifte van het lespakket en handboek voor gezonde frisse scholen hebben vertraging opgelopen.

Lucht/geluid/klimaat

De twee samenwerkingsprojecten in Zuidoost-Brabant en Euregioverband voor Innovatief groen (groene daken, gevels en geluidwallen) in uitvoering. Inmiddels zijn 45.000 m2 groene daken, gevels en geluidwallen gerealiseerd.

Landbouw

Om het landelijk gebied te revitaliseren werken veel Brabantse agrarische ondernemers van melkveehouderij en boomteelt met steun van de provincie samen aan verduurzaming van hun bedrijfsvoering. Als gevolg van de kredietcrisis en de

daaruit voorkomende malaise in de glastuinbouw hebben de duurzame energieprojecten in deze sector vertraging opgelopen. Ook in de biologische landbouw blijft de verwachte groei door de heersende marktomstandigheden achter. De provincie heeft daarom op specifiek marktgerichte projecten ingezet, waaronder "Den Bosch, Hoofdstad van de Smaak".

Afval- en grondstoffenbeheer

De toepassing van recyclingsbeton bij provinciale werken is vertraagd door de ontbrekende afstemming tussen vraag en beschikbaarheid.

Een Brabants platteland waar het goed wonen, werken en recreëren is
Landbouw

De inzet van gecombineerde luchtwassers in de intensieve veehouderij ligt op koers. Daaraan gekoppeld is in 2009 een pilot gestart met elektronische monitoring om de handhaving op dit punt te versterken. In de intensieve veehouderij is tevens in 2009 een succesvol begin gemaakt met de vormgeving van stallen in het landschap. De provincie vervult in deze projecten deels een initiërende, deels een faciliterende rol. Als gevolg van de voorziene financiële situatie van de provincie zijn beschikbare middelen voor de proeftuin LOG's in 2009 gerealiseerd, waardoor twee pilots voor het toepassen van zonne-energie in de intensieve veehouderij vooralsnog geen doorgang konden vinden. Als gevolg van de kredietcrisis en de daaruit voortkomende malaise in de glastuinbouwsector is de realisatie van glastuinbouwgebied Deurne, en de daaraan gekoppelde ambitie om 15% hernieuwbare energie in te zetten, twee tot vijf jaar vertraagd. Het stimuleren van de verduurzaming van de gangbare landbouw is grotendeels volgens plan verlopen. De twee voorziene pilotprojecten 'Energie neutrale stal' starten in 2010. De ontwikkeling van de biologische landbouw blijft achter. Omschakelaars zijn afwachtend door de huidige marktomstandigheden. De cijfers over de omzetting zijn pas in april 2010 bekend. Het versterken van het kennis- en innovatieklimaat in de agrofoodsector is door een koerswijziging bij Wageningen UR (University & Research centre) vertraagd. Ook het aantal samenwerkingsverbanden dat voorkomt uit de innovatiebijeentkomsten valt tegen. De cijfers voor de groei van de verbrede landbouw komen pas in 2010 op tafel. Stimuleringsprojecten lopen op schema. De belangrijkste resultaten op de landbouwdoelen zijn opgenomen in de jaarlijkse Barometer Landelijk Gebied.

Verbetering van het naleefgedrag

Handhaving

De uitvoering van het Handhavingsplan ligt op koers. Op alle drie terreinen, naleefgedrag, toezichtslasten en regie, hebben in 2009 nulmetingen en/of audits plaats gevonden om de effecten van toezicht en handhaving te kunnen meten. In 2009 is het (toekomstig) naleefgedrag bevorderd door oplevering van het handhavingsmonitor systeem, door de projecten "Handhaving wildcrossen in natuurgebieden" en "toezicht in De Hilver" en door handhavingsafspraken met het Functioneel parket. De mate van spontane naleving is meer dan 50% en de mate van naleving na hercontrole 82%.

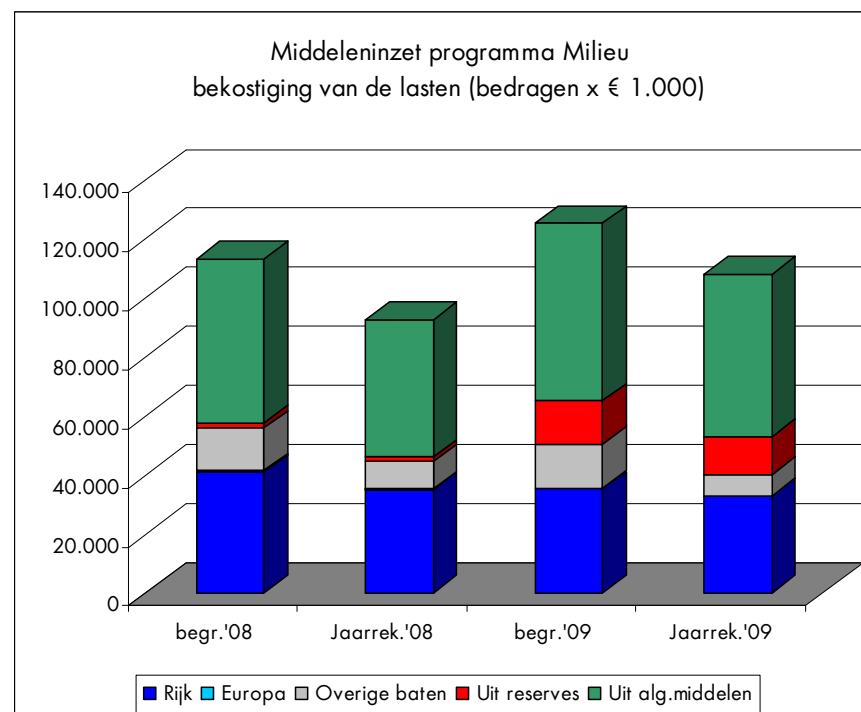
Milieu

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	40.882	35.136	35.219	32.938
Europa	478	81	280	153
Overige baten	14.498	9.430	15.003	7.179
Uit reserves	1.801	1.437	14.566	12.617
Uit alg.middelen	55.660	46.510	60.262	55.168
	113.319	92.594	125.330	108.055

De toezichtlast is verminderd door het project Syteemtoezicht en het etalageproject "Zwembaden". Helaas blijft het landelijk keurmerk "Zwembaden" achter in ontwikkeling. De gemiddelde toezichtslastindex stond in 2009 op 2,3 en is dermate laag dat nauwelijks meer winst is te verwachten.

Het interbestuurlijk toezicht is vormgegeven door audits bij gemeenten naar de kwaliteit van de handhaving van het omgevingsrecht. Tien gemeenten blijven achter. Deze gemeenten maakten hiervoor verbetervoorstellen.

De handhavingssamenwerking is geëvalueerd. Dit zal in 2010 leiden tot een koerswijziging. In het Meerjarenprogramma handhavingssamenwerking zijn de 12 speerpunten vastgelegd. Van de handhavingsorganisaties voldoet 80% aan de norm Besluit kwaliteitseisen Milieuhandhaving.

3.5 Natuur, bos en landschap

Algemeen

Binnen het programma Natuur, Bos en Landschap en de herinrichting van het landelijk gebied werkt de provincie aan een gezonde leefomgeving voor mens, plant en dier en aan het bevorderen van de biodiversiteit. De resultaten op dit terrein maken onderdeel uit van de jaarlijkse Barometer Landelijk Gebied. In 2009 is de 4-jaarlijkse "Toestand van de Brabantse Natuur 2008" vastgesteld. Deze laat zien dat zeldzame soorten zeldzamer worden en algemenere soorten algemener, de oppervlakte natuur toeneemt, het inrichten van natuur door o.a. de provincie Noord-Brabant een belangrijke bijdrage levert aan de biodiversiteit en de Brabander in het algemeen redelijk tevreden is over de natuur (score 6,9). In stedelijke regio's bestaat de behoefte aan meer natuur in de directe leefomgeving. De natuurindex laat een ongewenste daling zien van 0,98 in 2005-2006 naar 0,84 in 2007-2008. De biodiversiteit neemt dus nog steeds af.

Gezonde leefomgeving voor mens, plant en dier

Algemeen natuur, bos en landschap

In de vastgestelde Structuurvisie Ruimtelijke Ordening heeft landschap een prominente plaats gekregen. Er is verder gestart met de actualisatie van het Natuur- en landschapsoffensief Brabant 2002.

In 2009 zijn samen met de betrokken partners in de regio's de concept-beheerplannen Natura2000 opgesteld. De minister van LNV moet de plannen nog definitief vaststellen. Door het ontbreken van een helder toetsingskader zijn geen beheerplannen van derden vastgesteld.

Op 29 september 2009 hebben de provincies Noord-Brabant en Limburg, het ministerie van LNV, de gemeenten, de terreinbeherende organisaties, de natuur- en milieuorganisaties en de agrarische belangenorganisaties het convenant Stikstof en Natura2000 gesloten m.b.t. de aanpak voor de stikstof-problematiek. Het convenant wordt in den lande gezien als een succesvol voorbeeld van een juiste balans tussen economie en ecologie. Als uitwerking van het 'stikstof-convenant' is gestart met het opstellen van de provinciale verordening 'Stikstof en Natura2000'. De verordening is de invulling van de stikstofparagraaf in de Natura2000-

beheerplannen voor zover het de stikstofemissie uit de agrarische sector betreft. Om de verdroging op de Brabantse Wal tegen te gaan zijn op 10 november twee convenanten gesloten tussen de Provincie, Evides en de gebiedspartijen met maatregelen om – vooruitlopend op het Natura 2000-beheerplan – de verdroging tegen te gaan.

De ontwikkelingen in natuur en landschap zijn in beeld gebracht door onderzoek op 240 vaste locaties en een vlakdekkende inventarisatie van 22.600 ha. De kennis en informatie is beschikbaar gesteld ten behoeve van beleidsontwikkeling en projectuitvoering in de Natura2000 beheerplannen, Groene bedrijventerreinen, ecoducten en reconstructies van provinciale wegen. Het vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor natuur en landschap is bevorderd door 21 subsidies voor communicatie- en educatieprojecten en bijna 300 IVNC-adviezen. In vergelijking met voorgaande jaren zijn er weinig ontheffingen Flora- en Faunawet (56) en vergunningen Natuurbeschermingswet (53) afgegeven. De reden hiervoor is dat de ontheffing voor een aantal ganzensoorten op voorhand is uitgebreid. Gevolg is dat er minder aanvragen om individuele ontheffingen zijn ontvangen. Ook wacht de provincie op een beheerplan voor vossen met een bijbehorende aanvraag voor ontheffing op voorhand. Tot die tijd is met de Faunabeheereenheid afgesproken dat er geen individuele ontheffingen worden aangevraagd.

De Raad van State (RvS) heeft 1 april 2009 in een tweetal Natuurbeschermingswetzaken geoordeeld dat geen rechten kunnen worden ontleend aan onderliggende (milieu)vergunningen. Vanwege de hierdoor ontstane onduidelijkheid zijn termijnen, in overleg met de aanvragers, in 23 procedures opgeschort.

Natuur

De ecologische hoofdstructuur is in 2009 in Noord-Brabant met 900 ha uitgebreid. Daarmee wordt ruimschoots invulling gegeven aan de in 2008 aangepaste taakstelling van 600 ha per jaar. Hierdoor is het ILG-budget voor grondverwerving nagenoeg uitgeput. De inschrijvingen voor agrarisch en particulier natuurbeheer zijn dit jaar opnieuw teruggelopen, er is onvoldoende animo. Op het vlak van de grondverwerving en het stimuleren van agrarisch en particulier natuurbeheer in de

EHS wordt gewerkt aan verbetering van en verbeterde inzet van het instrumentarium. Eind 2009 is een nieuw subsidiestelsel in werking getreden. Daarnaast zijn voor het eerst 75 ha voor de EHS verworven gronden aan particulieren aangeboden voor particulier natuurbeheer. Voorlichting en kennis blijven belangrijke punten. In 2009 is een Groenloket ingesteld waar derden vragen kunnen stellen over de gehele EHS en particulier natuurbeheer. De inrichting van de EHS blijft nog achter omdat nog niet voldoende aangesloten gebieden in hun geheel zijn verworven. Voor verschillende Robuuste Verbindingen (De Beerze, Nieuwe Hollandse Waterlinie) ligt de realisatie op koers. Voor de Robuuste Verbinding De Beerze is een structuurvisie opgesteld en in drie deelgebieden is een intensief planvormingsproces opgestart. Daarnaast loopt in vier deelgebieden de planvorming en -realisatie goed. Van de 1.150 hectare is ca 250 hectare in eigendom of beheer. Aandachtspunt is nog wel dat gemeenten voldoende kunnen aanhaken.

De uitvoering van ecologische verbindingzones (EVZ's) komt door het besluit om ze voor 100% te subsidiëren in een stroomversnelling. Ook intensievere samenwerking tussen waterschappen, gemeenten en betrokken eigenaren leidt tot meer subsidieaanvragen. In 2009 is hiervoor € 3,2 miljoen extra beschikbaar gesteld. Het aantal ontsnipperingsprojecten is achter gebleven bij de planning. Naar verwachting wordt dit in 2010 ingehaald.

Landschap

De uitvoering van het natuur- en landschapsbeleid buiten de EHS ligt op koers: met 53 Brabantse gemeenten zijn afspraken gemaakt over de uitvoering van Groen Blauwe diensten. Deze 53 gemeenten en alle waterschappen hebben samen ruim € 20 miljoen beschikbaar voor de uitvoering. Sinds de start van de uitvoering hebben ruim 650 Brabantse particuliere grondeigenaren en agrariërs 'groen

blauwe contracten' getekend. Er zijn het afgelopen jaar drie nieuwe GIOS-projecten gefinancierd. De samenvoeging van de regelingen voor Groen in en om de stad en Landschapskwaliteit heeft langer op zich laten wachten dan gepland. De nieuwe regeling richt zich op grotere integrale projecten. Doordat er 2,2 miljoen is afgeraamd t.b.v. de dekking van andere begrotingsonderdelen, kunnen er de komende jaren nog maar enkele projecten worden gehonoreerd.

In 2009 zijn 224 landschapselementen aangelegd en is de aanleg van 249 nieuwe elementen gesubsidieerd. Dit beleid ligt op schema. In het Groene Woud zijn 11 projecten gesubsidieerd, waaronder enkele meerjarige. Het budget voor 2010 en 2011 is daarmee ook vrijwel geheel vastgelegd. Ook binnen de Maashorst en de Brabantse Wal is de versterking van het landschap door de inzet van ons subsidie-instrumentarium volgens planning verlopen.

Bevorderen van de biodiversiteit

Algemeen natuur, bos en landschap

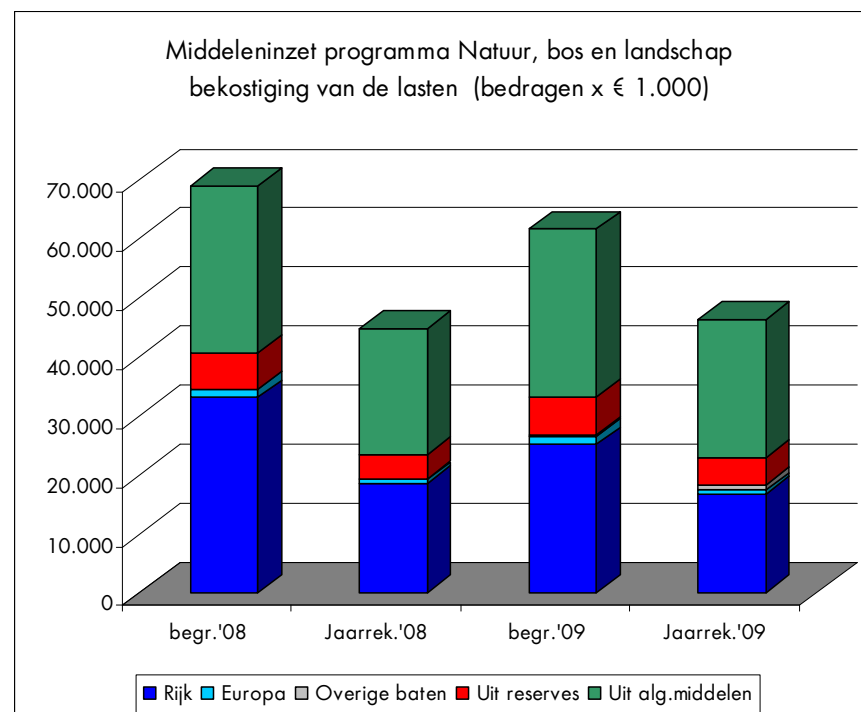
Er is vanuit het rijk € 900.000 beschikbaar gesteld voor de leefgebiedenbenadering. Het leefgebiedsplan Agrarisch landschap is afgerond. Het opstellen van de Leefgebiedsplannen beekdalen, stedelijk gebied en zandgronden is opgestart in 2009.

Natuur

Het versterken van de natuur via soortbescherming-, habitat- en/of leefgebiedsplannen en concrete beschermingsprojecten verloopt naar wens.

Natuur, bos en landschap

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	33.089	18.485	25.147	16.675
Europa	1.350	655	1.405	741
Overige baten	74	179	214	846
Uit reserves	6.142	4.165	6.381	4.690
Uit alg.middelen	28.309	21.334	28.459	23.372
	68.963	44.818	61.607	46.324

3.6 Sociaal economische zaken Algemeen

De provincie richt zich vanuit sociaal economische zaken op drie doelen: een goed functionerende arbeidsmarkt, een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en een nieuwe economische markt voor energiebesparing met innovaties alternatieve energie. Daarbij richten de reguliere taken zich vooral op algemeen economisch beleid en zet het programma Dynamisch zich in op de bovengenoemde doelen. Gezien de grote verwevenheid tussen Dynamische

Brabant en de reguliere taken is in hoofdstuk 2 vanuit het programma Dynamisch Brabant een verantwoording op hoofdlijnen gegeven en worden in dit hoofdstuk onderdelen in meer detail verantwoord.

De economische recessie en financiële crisis leidden in 2009 tot een snel groeiend actiepakket, dat in hoog tempo in uitvoering is gebracht. Provincie en betrokken maatschappelijke partners hebben moeite gehad dit tempo te volgen. Daardoor is binnen het programma een onderbesteding van circa € 13 miljoen (13%) te constateren verdeeld over bijna alle productgroepen. Deze onderbestedingen zijn bij de verschillende productgroepen verder toegelicht.

Een goed functionerende arbeidsmarkt.*Een beroepsbevolking met talent en ondernemerschap*

Het ondernemerschap van het MKB is bevorderd. Er zijn 124 starters en groeiers begeleid en 803 MKB-ers zijn doorverwezen naar ondersteunende organisaties. Er is met behulp van de crisisgelden een zevende leerwerkservicecentrum ingericht. Er zijn 4000 leerbonnen toegekend en de platforms techniek hebben 99 projecten uitgevoerd ter vergroting van het aantal instromers in technische opleidingen. Het platform Transvorm heeft 15 projecten uitgevoerd om het tekort van het personeel in de zorgsector terug te dringen.

Ondanks de recessie is via bovenstaande resultaten een substantiële bijdrage geleverd aan een goed functionerende arbeidsmarkt: meer flexibiliteit van de beroepsbevolking en verhoogde arbeidsparticipatie.

Achterblijvende prestaties van maatschappelijke partners, voordelige balansafwikkelingen en dekking uit andere financieringsbronnen hebben geleid tot een onderbesteding van ca. € 3,1 miljoen.

Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven*Brabant Bruist*

Kansrijke economische clusters, zoals logistiek, maintenance en automotive zijn gestimuleerd, onder andere door het profileren van Brabant via verschillende topevenementen. De uitvoering van de Nimby-pilots is gedeeltelijk doorgeschoven naar 2010. De onderhandelingen vragen meer tijd dan gepland. De doelstellingen komen niet in gevaar. Eén pilot is inmiddels afgerond, voor de andere twee pilots worden de contracten in 2010 getekend. Tot en met 2009 is via de TIPP-regeling ca. 650 ha hectare geherstructureerd. Dit is minder dan gepland omdat sommige projecten geen of minder subsidie ontvingen. Hierdoor zal het uiteindelijke doel (1738 ha in 2011) niet gehaald worden. Via procesmanagement door de BOM is tot en met 2009 542 ha geherstructureerd. Dit beleid ligt op schema. Additionele arbeidsplaatsen zijn voorzien op Moerdijk (6750 in 2025) en Maintenance Valley (1250). De uitvoering van het logistiek park Moerdijk ligt weliswaar niet op schema, maar is door de gesloten bestuursovereenkomst met het Rijk en Moerdijk wel een stap dichterbij gekomen.

In de maintenance sector hebben zich twee nieuwe bedrijven gevestigd in Woensdrecht. Er is een eerste samenwerkingsverband gesloten tussen World Class Aviation Academy, Boeing en het ROC West-Brabant.

Van alle buitenlandse vestigingen in Nederland kwam 16% naar Brabant.

Ze worden kleinschaliger, maar hoogwaardiger. Het beleid ligt hiermee op koers. De nominatie voor BrabantStad Culturele Hoofdstad 2018 loopt op schema. De huisvestings- en personeelskosten zijn lager uitgevallen. Op het programma Samen Investeren is een onderbesteding ontstaan doordat de verantwoording van de B5 afwijkt van de ingediende liquiditeitsprognoses voor 2009. Bovenstaande afwijkingen en vertragingen hebben geleid tot een onderbesteding binnen Brabant Bruist van ca € 5,4 miljoen.

Schone, slimme en concurrerende economie

In 2009 zijn in het kader van het project Toekomst Bedrijven 400 MKB-bedrijven gescand op mogelijkheden tot innovatie. De doelstelling om 1000 scans te hebben uitgevoerd per eind 2011 zal worden bereikt. In 2009 zijn 25 innovatieprojecten via Pieken in de Delta gerealiseerd. De gebiedsgerichte projecten OP-Zuid betreffen vier Samen Investeren-projecten in 2009: Veemarktkwartier, Brabanthallen, Gruyterfabriek en Automotive House. Diverse innovatieprojecten op het gebied van energie zijn ondersteund, met name op het gebied van solartechnologie, elektrisch rijden en inzet van biomassa en restwarmte. De hoge dichtheid aan maatregelen, de hoge organisatorische druk, achterblijvende prestaties en terughoudendheid van maatschappelijke partners en het bedrijfsleven leidde ook hier tot onderbesteding van ca. € 3,2 miljoen.

Economie algemeen

De provincie is drie pilots Werklocaties gestart: Willemspoort Den Bosch, Brainport Ekkersrijt en Aviolanda Woensdrecht. Dit geeft nieuwe impulsen aan het vestigingsklimaat in de toekomst.

De BOM heeft 10 investeringen gepleegd: zes nieuwe participaties en vier vervolginvesteringen, goed voor € 4,2 miljoen. In 2009 heeft de BHB-BV veel geïnvesteerd in de voorbereiding en goedkeuring van projecten. Het ingezette kapitaal nam daarmee toe met € 11,4 miljoen tot € 31,2 miljoen.

De ontwikkeling van de plattelandseconomie is ondanks de crisis stabiel gebleven. door onder meer vier investeringen voor in totaal € 1,5 miljoen van het Kapitaalfonds Agro & CO. OP-Zuid is met ingang van 15 september 2009 gesloten door een onverwacht hoog aantal subsidieaanvragen. Ook Stimulus en Interreg IV waren succesvol.

Op de cofinanciering van het POP-programma is vertraging ontstaan door te positieve inschatting van bestemmingsplanprocedures en vergunningen. Samen met de vertraging in de beschikking van de haven Cuijk is hierdoor een onderbesteding ontstaan van ca. € 0,8 miljoen.

Nieuwe economische markt voor energiebesparing

Economie algemeen

Twaalf kansrijke energieprojecten op het gebied van de ontwikkeling van solar in Zuid-Oost Brabant, diverse haalbaarheidsonderzoeken naar restwarmtebenutting bij bedrijven en op bedrijventerreinen en energiebesparing binnen sectoren (metaalbedrijven, recreatie en toerisme) zijn met subsidies gestimuleerd. Deze projecten zijn gericht op het verhogen van de kennis en innovatiekracht van de Brabantse energie-industrie. Dit is in lijn met de startnotitie van het masterplan Energie.

Sociaal economische zaken

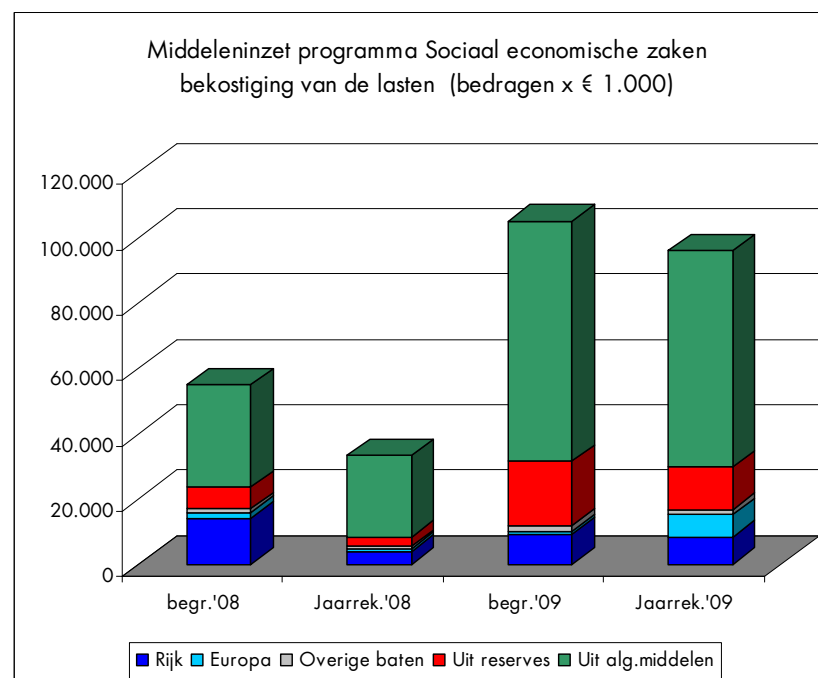
Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	14.206	4.012	9.177	8.503
Europa	1.727	968	951	6.717
Overige baten	1.167	480	1.710	1.562
Uit reserves	6.507	2.967	19.795	13.063
Uit alg.middelen	31.329	24.892	73.274	66.152
	54.936	33.318	104.907	95.996

Het verschil tussen 2008 en 2009 wordt deels verklaard door de lasten in 2009 die samenhangen met het pakket maatregelen ter bestrijding van de economische crisis. Daarnaast zijn de lasten in 2009 hoger in verband met de eenmalige bijdrage uit het provinciefonds van € 24,2 mln voor de gebiedsontwikkeling Zevenbergen (decentralisatie-uitkering Moerdijk) en voor verplaatsing Caldic € 12,6 mln.

In 2009 is voor € 60 miljoen aan projecten opgeleverd binnen met name de Solarcluster en Bedrijfsgerichte Regelingen van OP-Zuid (planning 90 miljoen t/m 2010).

In 2009 zijn 2800 subsidies aangevraagd voor Brabant Bespaart. Hiermee is een impuls gegeven aan energiebesparing. Daarnaast zijn in 2009 drie nieuwe regelingen voor energiebesparing in de bebouwde omgeving in het leven geroepen. Via een prijsvraag op Brabantse scholen en onderzoek naar mogelijke restwarmtebenutting tussen bedrijven is bijgedragen aan de gewenste gedragsverandering bij burgers en bedrijven.

Via een jongerenprogramma op Discovery Channel zijn interessante energieprojecten onder de aandacht gebracht. Tevens heeft de Brabantse Energy-Survival plaatsgevonden met als doel de schooljeugd energiebewuster te maken. Door voordelige balansafwikkelingsverschillen en het opnemen van de uitvoeringskosten Brabant Bespaart in de apparaatskosten treedt hier een onderbesteding op van ca. € 0,5 miljoen.

3.7 Jeugd, cultuur en samenleving

Algemeen

Het programma Jeugd, cultuur en samenleving richt zich op vier hoofddoelstellingen: zorgen dat meer mensen mee kunnen doen aan de samenleving, bijdragen aan de ontwikkelings- en ontplooiingskansen voor de jeugd, versterken van de identiteit en verhogen van de actieve en passieve deelname aan cultuur, media en sport. Voor een deel wordt aan de realisatie van deze doelstellingen bijgedragen vanuit het programma Perspectiefrijk Brabant. Hierover is in hoofdstuk 2 gerapporteerd.

Mee kunnen doen aan de samenleving

De provincie is verantwoordelijk voor de bovenlokale infrastructuur op het gebied van zorg en welzijn. De behoefte aan deze ondersteuning is in 2009 toegenomen gezien het beroep dat hierop gedaan wordt door gemeenten, instellingen, maatschappelijk middenveld en burgers. De waardering voor de diensten die door uitvoeringsorganisaties als Palet, ZET, PON en Zorgbelang geleverd worden, is een 7+. Belangrijke trajecten waaraan deze organisaties in 2009 ondersteuning hebben gegeven zijn onder andere het verbeteren van de leefbaarheid, het uitvoeren en gebruik van de WMO, het verbeteren van toegankelijkheid, het behartigen van de belangen van patiënten en de programma's onder de vlag van Kleurrijk Brabant.

Ontwikkelings- en ontplooiingskansen voor de jeugd

De Brabantse Jeugd doet het volgens de landelijke monitor Kinderen in tel goed. Brabant komt als vierde uit de bus in deze monitor en dat is de plek waarop wij ook het afgelopen jaar zaten. Voor het deel waar de provincie invloed op heeft zijn de prestaties in 2009 over het algemeen positief. In Brabant helpen Bureau Jeugdzorg en de jeugdzorgaanbieders bijna 6.000 kinderen en hun ouders. Dat is

bijna 10% meer dan vorig jaar. Bovendien geven deze cliënten de jeugdzorg een 7 als cijfer voor hun cliënttevredenheid en zijn de wachtlijsten in 2009 gedaald van 383 naar 215 'unieke' kinderen (daling van 44%).

Versterken identiteit

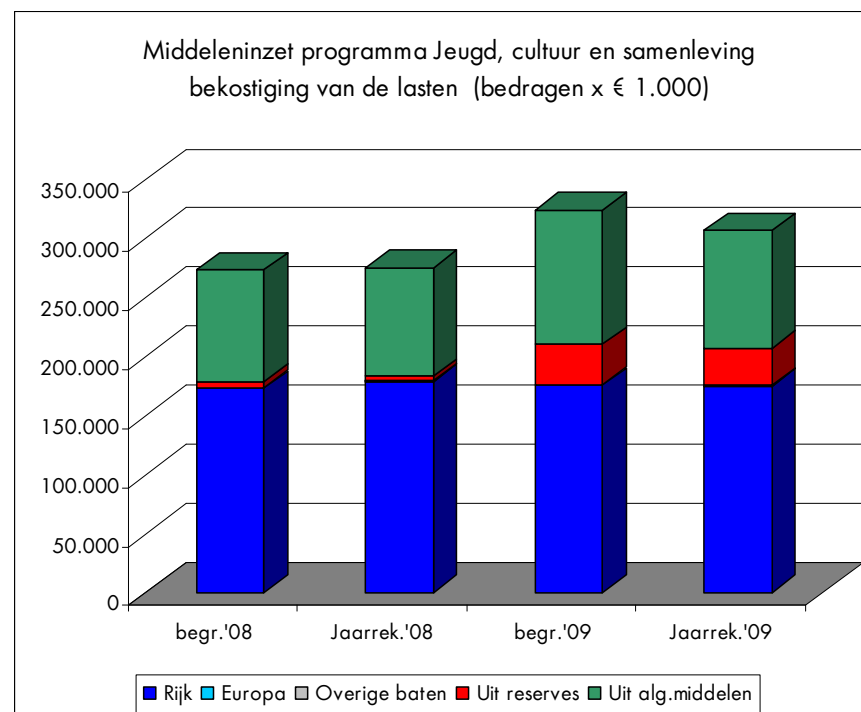
De wettelijke taken op het gebied van archeologie en plantoetsing zijn conform planning uitgevoerd. Daarnaast hebben wij 18 gemeenten ondersteund met het maken van archeologische gebiedskaarten. Hiermee hebben zij een goed instrument in handen gekregen om bij hun beleid rekening te houden met de belangrijke archeologische waarden in hun gebied. Ook heeft de provincie deze bestuursperiode een forse impuls aan de restauratie van monumenten gegeven. In 2009 is gestart met de restauratie van 24 monumenten. Deze monumenten worden volgens de huidige verwachting conform planning in 2010/2011 opgeleverd. Daarnaast zijn eind 2009 nog eens 105 aanvragen voor een tweede impuls ontvangen.

Verhogen passieve en actieve deelname aan cultuur, sport en media

Deze bestuursperiode heeft de provincie fors geïnvesteerd in de educatieve faciliteiten en programma's van het Museum Jan Cunen, het Audax textielmuseum, het natuurmuseum Brabant en het Graphic Design Museum. In 2009 hebben meer dan 1,3 miljoen Brabanders deze musea bezocht en aan de programma's deelgenomen. Cultuurparticipatie is een belangrijk aandachtsgebied van de provincie. In directe samenwerking met 44 gemeenten zijn tot dusver 33 culturele marktplaatsen ontwikkeld terwijl de behoefte hieraan ook door andere gemeenten is geuit. Omroep Brabant heeft het afgelopen jaar een iets groter bereik gerealiseerd ten opzichte van 2008. Dit heeft met name te maken met een stijging van 33% van 'unieke' website bezoekers.

Jeugd, cultuur en samenleving

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	173.305	179.031	175.789	175.161
Europa	426	0	294	39
Overige baten	250	353	340	418
Uit reserves	4.921	4.007	34.079	31.344
Uit alg.middelen	94.495	91.920	113.456	100.028
	273.397	275.311	323.958	306.990

3.8 Ruimtelijke ontwikkeling Algemeen

Het programma Ruimtelijke ontwikkeling richt zich op de doelstelling "zorgvuldig ruimtegebruik" door het vastleggen van kaders, afspraken en belangen in een structuurvisie.

Zorgvuldig ruimte gebruik

In de eerste helft van 2009 is het voorontwerp Structuurvisie Ruimte gepresenteerd. Hierin geeft de provincie aan hoe zij omgaat met de ruimtelijke opgave voor de periode tot 2025, met een doorkijk naar 2040.

De provincie doet mee in ontwikkelingen, stelt heldere kaders vooraf, en focust op (boven)regionale opgaven en afstemming. Samen met andere overheden, marktpartijen en maatschappelijke organisaties werkt de provincie aan een

duurzame ruimtelijke ontwikkeling van Brabant. Daarbij respecteert de provincie ieders rol en gaat er ook van uit dat alle partijen die optimaal invullen.

Voor een aantal projecten neemt de provincie zelf het initiatief om te komen tot gebiedsontwikkeling. In deze gebieden (bijvoorbeeld Brabantse Wal, Het Groene Woud en Brainport-Oost) kiest de provincie als gebiedsautoriteit/regisseur voor een sterke rol. Samen met betrokken partijen in het gebied brengt zij verbanden aan tussen de ruimtelijke ontwikkelingen en projecten in het gebied om zo tot nieuwe combinaties en integrale oplossingen te komen. Deze projecten worden opgenomen in de provinciale ontwikkelagenda.

In andere gevallen kiest de provincie voor het stellen van heldere kaders (provincie als toezichthouder/kwaliteitsbewaker). Zo wordt in de verordening Ruimte, waarvan het ontwerp fase 1 in 2009 is opgesteld, bijvoorbeeld aangegeven waar

stedelijke ontwikkelingen mogen plaatsvinden en waar ruimte is voor de ontwikkeling van de intensieve veehouderij. Hierdoor wordt voorkomen dat kwetsbare functies, zoals natuur, worden aangetast.

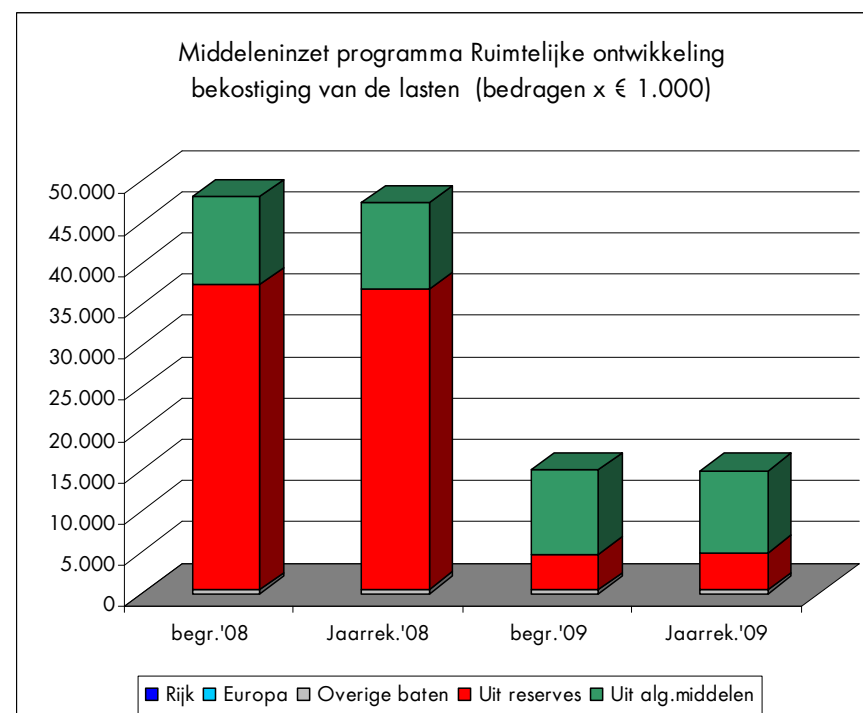
Daarnaast wil de provincie de regionale samenwerking versterken. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het samen met de regio's opstellen van regionale ontwikkelagenda's en de uitvoering daarvan via projecten. De provincie kan de uitvoering extra stimuleren door de bestaande subsidiestromen af te stemmen op deze regiospecifieke opgaven.

In de definitieve Structuurvisie Ruimte en de Verordening Ruimte fase 2 worden bovenstaande beleidslijnen verder uitgewerkt. Deze zullen naar verwachting in 2010 aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

Ruimtelijke ontwikkeling

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	0	0	0	0
Europa	0	0	0	0
Overige baten	440	540	442	442
Uit reserves	36.955	36.331	4.375	4.488
Uit alg.middelen	10.642	10.484	10.134	10.015
	48.037	47.354	14.951	14.944

Het verschil tussen 2008 en 2009 wordt verklaard door de uitgaven voor de (versnelde) uitvoering van stedelijke projecten (spoorzones) die in 2008 t.l.v. de reserve Brabant 2050 tot stand is gebracht.

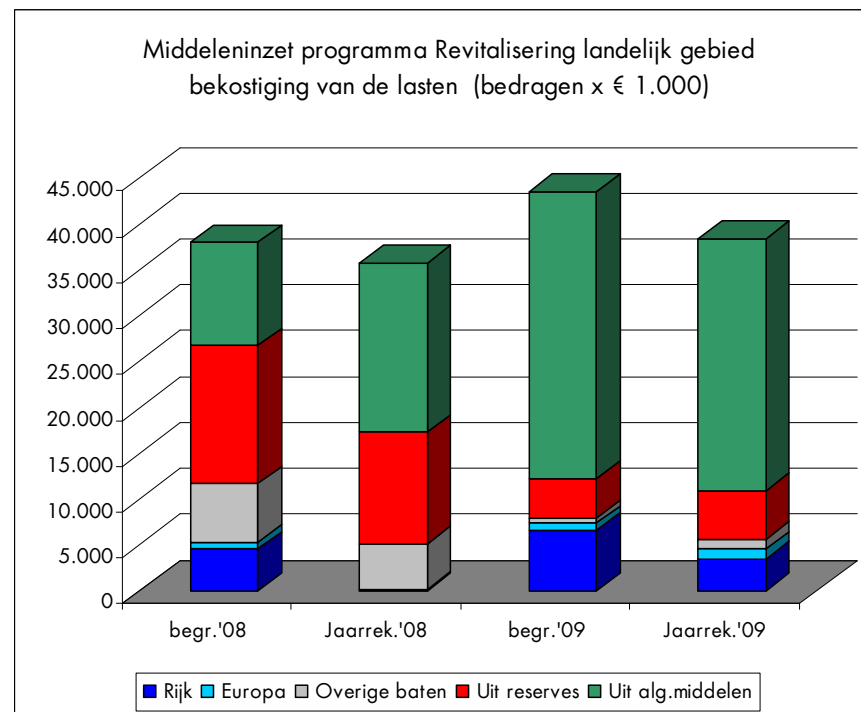

3.9 Revitalisering landelijk gebied

De verantwoording van dit beleidsonderdeel vindt plaats in hoofdstuk 2 onder het programma Landelijk Gebied en een aantal van de programma's van Vertrouwen in Brabant en in de beleidsonderdelen Water, Milieu en Natuur, Bos en Landschap.

Revitalisering landelijk gebied

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	4.583	156	6.606	3.511
Europa	686	9	793	1.072
Overige baten	6.388	4.962	575	1.020
Uit reserves	15.060	12.194	4.295	5.330
Uit alg.middelen	11.270	18.428	31.256	27.462
	37.987	35.749	43.526	38.395

3.10 Wonen

Algemeen

Dit programma richt zich op de doelstelling "voldoende woningbouw in Noord Brabant realiseren" door:

- Informatievoorziening over de woningvoorraad aan gemeenten
  - stimulering van de woningbouw
  - Implementering van het pakket maatregelen tegen de crisis.
- Het laatste onderdeel wordt verantwoord in hoofdstuk 2.

Voldoende woningbouw in Noord-Brabant

Reguliere taken informatievoorziening aan gemeenten

De provincie verzorgt de monitor bevolking en wonen, de bevolkings- en woningbehoefte-prognose en de regionale ontwikkelingsstrategieën voor wonen. Deze zijn in 2009 allemaal conform planning opgeleverd.

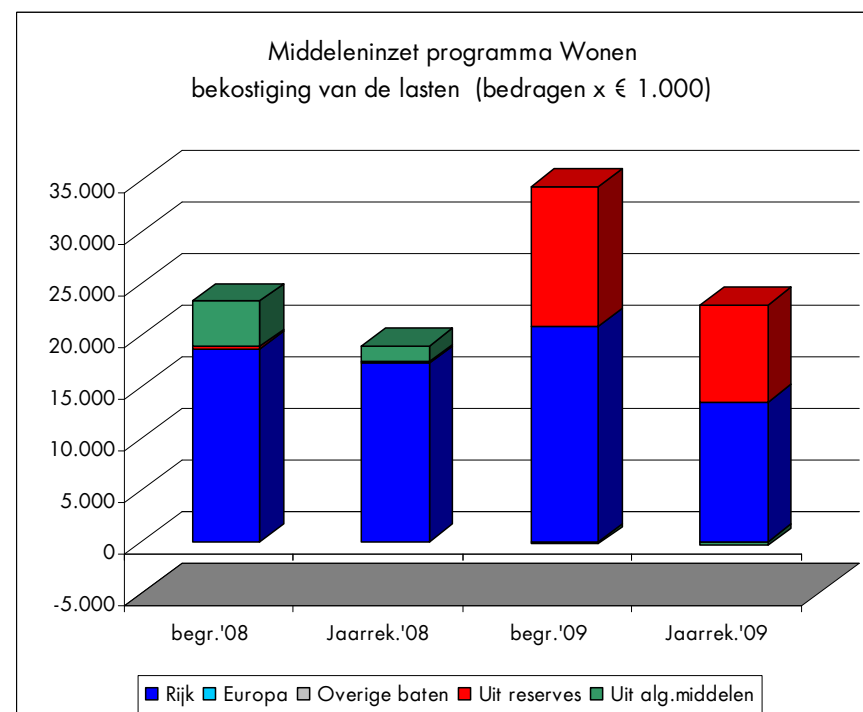
Reguliere taken uitvoeren subsidieprogramma's

In 2009 is 30% minder gerealiseerd met onze subsidies dan gepland omdat de realisatie van stedelijke vernieuwing, starterswoningen en algemene woningbouw langzamer gaat dan verwacht.

Wonen

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Rijk	18.662	17.252	20.890	13.560
Europa	0	0	0	0
Overige baten	0	0	0	0
Uit reserves	213	158	13.516	9.407
Uit alg.middelen	4.414	1.593	-190	-345
	23.289	19.003	34.216	22.623

De groei van de woningvoorraad in 2009 zal ongeveer 9000/9500 woningen zijn. Dat blijft iets achter bij de verwachting. Op grond van de economische ontwikkeling is de verwachting dat de woningbouw de komende periode verder terug zal lopen. Om de gevolgen te verzachten is een uitgebreid pakket stimuleringsmaatregelen voor de woningbouw vastgesteld. Hierover is in hoofdstuk 2 in de paragraaf Maatregelenpakket kredietcrisis gerapporteerd.

4 Paragrafen

Paragraaf 1 Integrale veiligheid

Op het gebied van veiligheid is de provincie actief op de volgende terreinen:

A Openbare orde en rampenbestrijding

- De Inspectie Openbare Orde en Veiligheid heeft gerapporteerd over 'de voorbereiding op de rampenbestrijding door de provincie' en de provincie positief beoordeeld.
- De gemeentelijke rampenplannen die ter toetsing zijn aangeboden zijn binnen de wettelijke termijn getoetst en voldoen aan de wettelijke eisen.
- Met de 'Wet op de veiligheidsregio's' die op 9 februari door de Eerste Kamer is aangenomen, wordt een herverdeling van taken en bevoegdheden op het gebied van rampenbestrijding en crisisbeheersing beoogd. Het zwaartepunt komt nadrukkelijker bij de (voorzitters van de) veiligheidsregio's te liggen. Dit neemt niet weg dat ook onder de nieuwe wet - zowel in de voorbereidende fase als ten tijde van rampen en crises - de Commissaris van de Koningin als rijksorgaan diverse bevoegdheden behoudt.

B Externe veiligheid

- Bijna alle Noord-Brabantse gemeenten hebben van de provincie subsidie ontvangen voor externe veiligheid.
- Projecten externe veiligheid lopen volgens planning door tot 2011 en zijn deels al afgerond.

- De provinciale projecten 'mal groepsrisico' en 'instrument inherente veiligheid bedrijven' staan landelijk in de belangstelling.
- Het monitoringsprogramma externe veiligheid bedoeld om gegevens inzichtelijk te maken is vertraagd en zal in 2010 gereed zijn.
- Vanwege reorganisatie bij de Belgische overheid ondervindt de samenwerking met België enige vertraging.

C Sociale veiligheid

- Met het Ministerie van Justitie en lokale partijen in Noord-Brabant is een traject gestart om Centra voor Jeugd en Gezin te verbinden aan het netwerk van veiligheidshuizen.
- Het 8e veiligheidshuis in Oosterhout is niet gerealiseerd.
- De ontwikkelde landelijke veiligheidsmonitor is mede door stimulering van de provincie in 50 Brabantse gemeente afgenomen.

D Water en veiligheid

- Dijkverbeteringsplannen liggen op schema en zullen volgens afspraak in 2015 gerealiseerd zijn.
- De projecten Overdiepe polder en rivierverruiming Noordwaard liggen op schema en zullen in 2015 gerealiseerd zijn.

E Verkeersveiligheid

- In het kader van de verbetering van de verkeersveiligheid is 65% van de provinciale wegen in 2009 (conform planning) voorzien van de essentiële herkenbaarheidskennmerken.
- Het aantal verkeersdoden is gedaald van 140 in 2007 naar 137 in 2008.
- In 2009 is een groot aantal projecten in het kader van het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid uitgevoerd, zoals Haal de

Wegpiraat van straat (structureel overgenomen door de politie), Ouderenmobiliteitscongres en Proeftuin Verkeerseducatie Voortgezet Onderwijs.

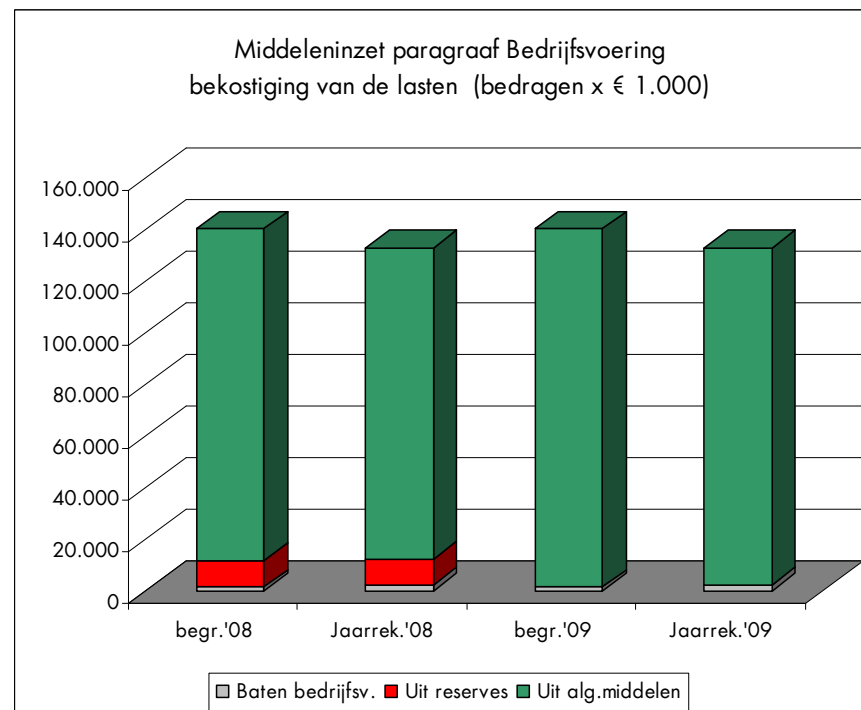
- Het Brabants VerkeersveiligheidsLabel (BVL) kent nu 815 deelnemende scholen waarvan 547 in het bezit zijn van het Label. In 2008 waren deze cijfers 792 respectievelijk 468.

Paragraaf 2 Bedrijfsvoering

Aan de hand van interne en externe klantenmonitor en tevredenheidsonderzoeken wordt de tevredenheid over de bedrijfsvoering gemeten. Op grond van de resultaten worden verbeteringen voorbereid en doorgevoerd.

Bedrijfsvoering

Bekostiging van de lasten	begr.'08	Jaarrek.'08	begr.'09	Jaarrek.'09
Baten bedrijfsv.	1.510	2.515	1.510	2.515
Uit reserves	10.173	9.856	0	0
Uit alg.middelen	128.618	120.548	138.790	130.404
	140.301	132.918	140.301	132.918

Paragraaf 3 Provinciale heffingen

De belangrijkste provinciale heffing is de heffing opcenten over de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting met een totaal aan inkomsten in 2009 van € 209,3 miljoen. Beneden het door het Rijk aangegeven opcentenplafond van 116,7 bepaalt de provincie zelf het opcententarief. Voor de bestuursperiode 2007-2011 is het opcententarief door de provincie bevroren op 71,6. De onbenutte belastingcapaciteit komt daarmee uit op € 130,3 miljoen. Noord-Brabant kent van alle provincies het op drie na laagste opcententarief.

Naast de grondwaterheffing met een opbrengst in 2009 van € 4,5 miljoen en de heffing in verband met de nazorg voor gesloten afvalstortplaatsen met een opbrengst van € 1,3 miljoen heeft de provincie nog inkomsten uit een beperkt aantal legesheffingen. De opbrengst hiervan is € 0,5 miljoen.

Paragraaf 4 Weerstandsvermogen

De paragraaf weerstandsvermogen geeft de relatie weer tussen de risico's en de middelen die tegenover die risico's gezet kunnen worden. De provincie onderscheidt daarbij beleidsrisico's die samenhangen met bepaalde beleidskeuzes en bedrijfsrisico's.

De beleidsrisico's omvatten onder meer de risico's van deelneming in private ondernemingen, van afgegeven garanties en leningen en van bijzondere projecten.

Tot de bedrijfsrisico's horen de risico's in het kader van juridische procedures en aansprakelijkheid, risico's voortvloeiend uit rijksbeleid en wetgeving en risico's voortvloeiend uit samenwerking met derden.

De balans tussen risico's en beschikbare middelen voor de afdekking van die risico's is als volgt:

Beleidsrisico's en bedrijfsrisico's

bedragen in € miljoen

1.1 Beleidsrisico's (resp. 100% en 80%-niveau)	90,1
1.2 Beleidsrisico's stimulering woningbouw uit maatregelpakket economische recessie	50,0
2. Bedrijfsrisico's (3% netto exploitatieomvang)	18,2
Totaal beleidsrisico's en bedrijfsrisico's	158,3

Weerstandscapaciteit

bedragen in € miljoen

Risicoreserve (ter afdekking van beleidsrisico's 1.1)	107,8
Reserve grondbank (ter afdekking van risico's stimulering woningbouw)	50,0
Genormeerd deel Algemene reserve (ter afdekking van bedrijfsrisico's)	18,2
Overige reserves	pm
Subtotaal incidenteel	176,0
Onbenutte belastingcapaciteit	pm
Post onvoorzien	1,3
Subtotaal structureel op jaarbasis	1,3
Totaal weerstandscapaciteit	177,3

De totale weerstandscapaciteit ad € 177,3 miljoen is voldoende om de ingeschatte risico's ad € 158,3 miljoen te kunnen opvangen.

Paragraaf 5 Onderhoud kapitaalgoederen

De paragraaf onderhoud kapitaalgoederen richt zich op de onderhoudstoestand van de provinciale wegen met een weglengte van 566 km., het provinciehuis, het Noordbrabants museum en de provinciale vaarwegen.

De algemene onderhoudstoestand is als voldoende tot goed te kwalificeren. De onderhoudstoestand van fietspaden, betonrijbanen en elementverhardingen (allen beperkt in omvang) laat enigszins te wensen over en wijkt af van de norm. Er is echter geen sprake van achterstallig onderhoud.

Paragraaf 6 Treasury

Het jaar 2009 stond in het teken van de onrust op de financiële markten en de verkoop van de aandelen Essent. Als gevolg van de onrust op de financiële markten is het beleid rondom de uitzettingen/beleggingen van de provincie verder aangescherpt met als doel de risico's op vermogensverlies door problemen in de bankensector tot een minimum te beperken. De onrust gaat gepaard met een forse daling van de rente op de geldmarkt.

De verkoop van de aandelen Essent in 2009 heeft geleid tot een verdere toename van het overschot aan liquide middelen. De beleggingsportefeuille is zorgvuldig afgestemd op de liquiditeitsprognose. De verkoopopbrengst is zorgvuldig gespreid over diverse banken en landen met een hoge kredietwaardigheid uitgedrukt in triple A -rating.

Paragraaf 7 Verbonden partijen

In de paragraaf verbonden partijen zijn de privaatrechtelijke en publiekrechtelijke organisaties vermeld waarin de provincie een bestuurlijk belang en een financieel belang heeft.

De belangrijkste wijziging in de samenstelling van de verbonden partijen in 2009 betreft de verkoop van de aandelen Essent en de daarmee verband houdende reeks van nieuwe deelnemingen.

Paragraaf 8 Grondbeleid

In 2009 is besloten tot een verruiming van de risicoreserve van de grondbank. Voorbeelden van in 2009 aangegane risicodragende participaties zijn Aviolanda te Woensdrecht, het KVL-terrein te Oisterwijk en het aankopen van gronden ten behoeve het Logistiek Park Moerdijk en Ruimte voor Ruimte.

De doelstelling van 2009 ten aanzien van grondaankoop binnen de Ecologische Hoofd Structuur is ruimschoots gehaald.

In 2009 zijn er in verband met grondverwerving voor de Overdiepse Polder, gesprekken gevoerd met de eigenaren en is gezocht naar alternatieve vestigingslocaties voor zes melkveebedrijven en één varkenshouder om zo ruimte te maken voor de vestiging van grondgebonden rundveebedrijven op een negental terpen.

Paragraaf 9 Burgerjaarverslag

Vanaf 2009 is het Burgerjaarverslag opgenomen als een aparte paragraaf in de jaarstukken. In het Burgerjaarverslag rapporteert de Commissaris van de Koning over de kwaliteit van de provinciale dienstverlening en burgerparticipatie.

5 Exploitatierekening en balans

Exploitatierekening

De jaarrekening 2009 van de provincie sluit met een batig saldo van € 31,267 miljoen.

Tabel 1. Totaaloverzicht exploitatielasten

Bestedingen x € 1 miljoen	Lasten		Lasten	
	Begr.'09	Jaarrek.'09	Begr.'08	Jaarrek.'08
Bestuur	20,3	17,9	18,7	17,9
Verkeer en vervoer	296,7	274,3	265,6	222,2
Water	42,4	40,3	39,7	25,9
Milieu	125,3	108,1	113,3	92,6
Natuur, bos en landschap	61,6	46,3	69,0	44,8
Sociaal economische zaken	104,9	96,0	54,9	33,3
Sociaal beleid, zorg en cultuur	324,0	307,0	273,4	275,3
Ruimtelijke ordening	15,0	14,9	48,0	47,4
Revitalisering landelijk gebied	43,5	38,4	38,0	35,7
Wonen	34,2	22,6	23,3	19,0
Algemeen financieel beleid	320,5	289,2	52,7	52,8
Resultaat vóór bestemming	1.388,4	1.255,0	996,6	866,9
Storting in reserves	3.089,3	3.071,3	605,0	603,3
Resultaat ná bestemming	4.477,7	4.326,3	1.601,6	1.470,2

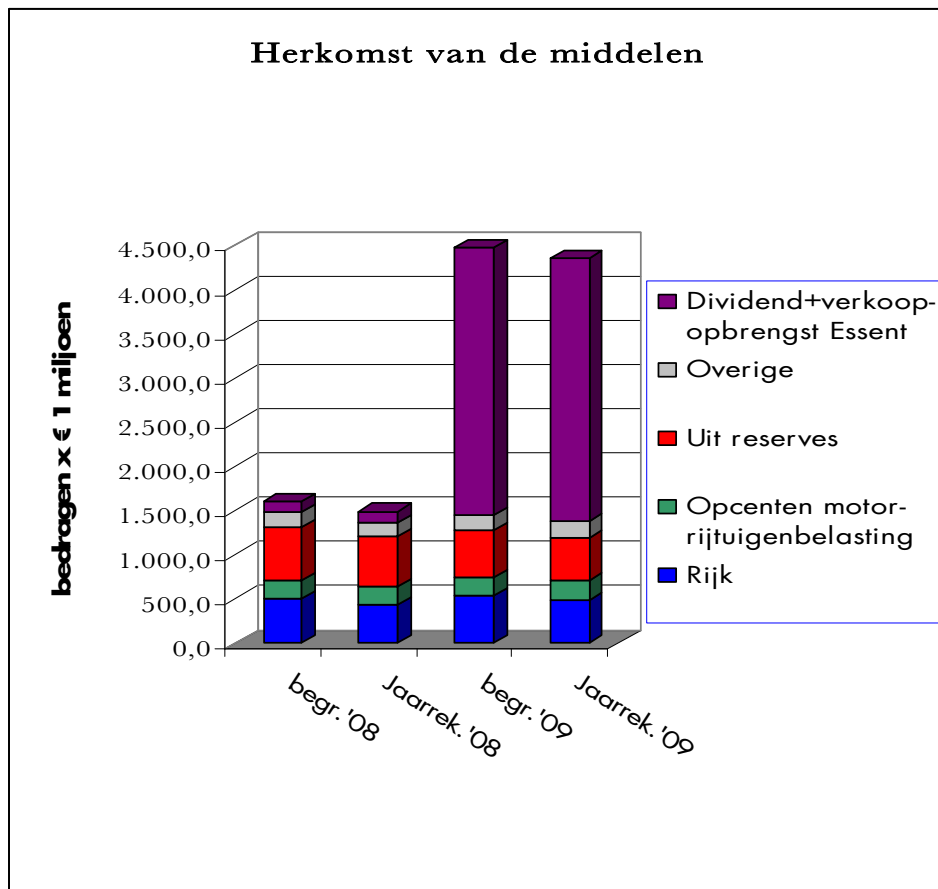
Van de exploitatie-uitgaven 2009 is € 1.268,5 miljoen gerealiseerd. Ten opzichte van de begroting van € 1.388,4 miljoen is dit 91,4%. Dit realisatiepercentage komt in vergelijking met 2008 ruim 4% hoger uit. In absolute zin is ten opzichte van 2008 € 401 miljoen extra gerealiseerd, waarvan € 246,6 miljoen betrekking heeft op de vorming van de voorziening Escrow Essent. Wordt van de vorming van deze voorziening geabstraheerd dan is ten opzichte van 2008 € 155 miljoen extra gerealiseerd.

Achterblijvende bestedingen ten opzichte van de begroting (majeure bedragen)	x € 1 miljoen
<u>Bestuur</u>	
De subsidiedeclaraties van de steden ten laste van de Samen Investeren projecten (Brabants Schoolnet, Dienstverlening e-overheid en Virtuele Brabantstad) komen lager uit dan verwacht.	1,0
<u>Verkeer en vervoer</u>	
- Openbaar vervoer (restant onvoorzien, lagere subsidie aanvraag sociale veiligheid, minder benodigd voor opbrengstenderving goedkoop OV, minder subsidie-aanvragen regiotaxi)	9,5
- Vertraging Noord-west tangent Tilburg en randweg Den Bosch	5,2
- Uitvoeringsprogramma GGA gebieden loopt achter op planning (te optimistische raming)	7,0
- Vertraging grondaankopen N261 in verband met bestemmingsplanprocedure	1,1
<u>Water</u>	
- Onderbesteding door vertraagde projecten op het gebied van veiligheid en wateroverlast	1,2
- Moeizame verwerving gronden EHS	1,5
- De projecten voor beek- en kreekherstel en waterberging worden voor de provincie uitgevoerd door de waterschappen en verlopen minder voorspoedig dan gepland.	1,6
<u>Milieu</u>	
- Minder subsidieaanvragen en vertraging in uitvoering van projecten (w.o. Allergeen arme school, Led-verlichting Eindhoven, subsidies Natuur en milieu-educatie)	1,2
- Vertraging Vinex-subsidies en synchronisatie bodemgegevens	4,0
- Vertraging projecten Peel en Maasvallei (ABdK)	4,5
- Vertraging project duurzame herstructureringswijk gemeente Helmond	1,0
<u>Natuur, bos en landschap</u>	

Achterblijvende bestedingen ten opzichte van de begroting (majeure bedragen)	x € 1 miljoen
- Lagere kosten voor herinrichting en voor compensatie particulieren	3,3
- vertraging in aanpak waterschappen en gemeenten van uitvoering werkzaamheden EVZ's	1,6
- vertraging robuuste verbindingen	2,8
- Lagere kosten gebiedscontracten groen-blauwe diensten	1,2
<u>Sociaal Economische zaken</u>	
- Minder subsidieaanvragen en lagere declaraties leerwerkservicecentra	1,8
- Vertraging Nimby-pilots omdat onderhandelingen van BOM met bedrijven en gemeenten meer tijd kost	4,1
- Latere start Interreg IV-projecten en lagere kosten EPD	2,2
<u>Jeugd, cultuur en samenleving</u>	
- Geringe belangstelling subsidieregeling leefbare wijken/vertraging uitvoering samen investeren leefbaarheid en veiligheid	4,5
- Gelden IDOPS zijn volledig beschikt maar uitvoering door subsidie-ontvangers is vertraagd	2,9
- Diverse subsidieregelingen zijn wel beschikt (leefbaarheid, GSB-sociale veiligheid, kleinschalige woonzorginitiatieven, versnellen Maatschappelijke Ondersteuning, CJG, voortijdig schoolverlaten en subsidies ouderen, verhalen van Brabant, musea) maar de uitvoering moet deels nog plaatsvinden	6,1
- Prestaties op gebied van Museumbeleid worden later geleverd dan gepland waardoor onderbesteding ontstaat.	1,3
<u>Revitalisering landelijk gebied</u>	
- Het landinrichtingsproject Baarle Nassau heeft vertraging opgelopen door procedures in verband met vast te stellen bestemmingsplan.	2,1
- Het Leader-programma is wel beschikt maar de verschillende projecten zijn nog niet tot afronding gekomen	2,9
<u>Wonen</u>	
- De besteding van de rijksmiddelen stads- en dorpsvernieuwing, stedelijke vernieuwing, BLS en ISV-2 blijft achter. De middelen zijn verplicht maar realisatie vindt later plaats	8,6
- De realisatie van starterswoningen en de aanvragen subsidie stimulering woningbouw blijven achter bij de planning	3,0
<u>Algemeen financieel beleid</u>	

Achterblijvende bestedingen ten opzichte van de begroting (majeure bedragen)	x € 1 miljoen
- De toevoeging aan de Escrow-voorziening in verband met verkoop Essent is lager dan geraamd	33,0
	<u>120,2</u>

Inkomstenbronnen x € 1 miljoen	Begr.'09	Jaarrek.'09	Begr.'08	Jaarrek.'08
<i>Inkomsten van het Rijk</i>				
Doeluitkeringen van het Rijk	385,4	340,5	385,9	316,5
Algemene uitkering uit provinciefonds	153,2	153,4	118,0	118,1
<i>Eigen inkomsten</i>				
Opcentenopbrengst motorrijtuigenbelasting	211,2	209,3	208,2	207,2
Dividendopbrengsten/verkoopopbrengst Essent	3.020,3	2.970,3	123,5	125,3
Financieringsfunctie	80,6	93,8	63,9	73,9
Overige baten	99,6	97,2	104,3	81,0
Totaal baten	<u>3.950,2</u>	<u>3.864,5</u>	<u>1.003,8</u>	<u>922,0</u>
Onttrekkingen aan reserves	527,4	493,1	597,8	571,1
Totaal inkomsten	<u>4.477,6</u>	<u>4.357,7</u>	<u>1.601,6</u>	<u>1.493,1</u>
Totaal uitgaven	<u>4.477,7</u>	<u>4.326,3</u>	<u>1.601,6</u>	<u>1.470,2</u>
Rekeningresultaat		<u>31,3</u>		<u>22,9</u>

De lasten die gekoppeld zijn aan doeluitkeringen van het Rijk blijven achter bij de raming. Hierdoor blijven ook de gerealiseerde baten achter; het surplus aan ontvangen baten van het Rijk wordt geboekt als vooruitontvangen op de balans van de provincie. In totaal gaat het per 31 december 2009 om € 342,2 miljoen (tegenover € 324,8 miljoen in 2008).

De jaarrekening van de provincie sluit met een batig saldo van € 31,3 miljoen. Ter vergelijking, de jaarrekening 2008 sloot met een batig saldo van € 22,9 miljoen.

Totaal overzicht van geactiveerde investeringen

De investeringen 2009 laten in vergelijking met 2008 het volgende beeld zien:

Investerings (bedragen x € 1 miljoen)

	jaar 2008				jaar 2009			
	VJN	Najaarsbrf	Realisatie	perc.	VJN	Najaarsbrf	Realisatie	perc.
Eigen investeringen	62,3	50	42,5	85,00%	50,6	46,0	52,1	113,25%
Investeringsbijdragen aan derden	31,4	19,6	8,3	42,30%	58,2	15,1	33,7	*222,99%
	93,6	69,6	50,8	73,00%	108,8	61,1	85,8	140,37%

*Het hoge realisatiepercentage van 223% wordt veroorzaakt bij snellere realisatie Brabantse kanalen en door de hoge realisatie verwerving en inrichting EHS.

Verkorte Balans

Balans 2009				Bedragen x € 1.000	
Activa	per 31-12-09	per 31-12-08	Passiva	per 31-12-09	per 31-12-08
Vaste activa	2.608.170	519.319	Vaste passiva	3.488.448	916.928
Vlottende activa	1.484.203	946.839	Vlottende passiva	603.925	549.229
Totaal Activa	4.092.373	1.466.158	Totaal Passiva	4.092.373	1.466.158

De balans per 31 december 2009 in vergelijking met de balanscijfers per 31 december 2008 laat grote verschillen zien. Deze houden verband met de verkoop van de aandelen Essent aan RWE.

In de balans per 31 december 2008 was het aandelenbezit in Essent pm gewaardeerd. Met de verkoop aan RWE verandert de balans doordat de reserves opgenomen onder de vaste passiva, met € 2,6 miljard toenemen. Aan de activazijde van de balans is een even

grote toename te zien doordat de verkoopopbrengst deels voor langere tijd (vaste activa) en deels voor kortere tijd (vlottende activa) in deposito's is uitgezet.

6 Financiële overzichten

Overzicht 1

Bestuursakkoord programma's		Bedragen x € 1.000		
Programmalijn	Product groep	Begroting 2009	Realisatie 2009	Projecten
Mooi Brabant				
Creëren van nieuwe landschappen	05.02	356	189	REVZ Beerze
	09.02	320	291	Provinciale landgoederen, regionale ontwerp-ateliers, landschapskwaliteit LOG's, AFC Dinteloord
Versterken identiteit dorp en stad	05.03	562	350	Project Groene Delta
	09.02	124	38	Ruimte voor ruimte locaties
	10.01	165	106	Ontwikkeling dorpse woonmilieu's
Herstructureren bedrijventerreinen	06.02	450	450	Herstructureren 1.000 ha
		1.977	1.423	
Schoon Brabant				
Brabantse landschappen	05.03	1.520	1.142	Het Groene Woud, project Groene Delta
	05.03	467	492	Versterken van het landschap
Gezond en veilig	03.01	0	10	Lenvis
	03.04	40	0	Nieuwe polderen in de stad
	03.05	65	50	Zuiveren afvalwater bij de bron

Bestuursakkoord programma's		Bedragen x € 1.000		
Programmalijn	Product groep	Begroting 2009	Realisatie 2009	Projecten
Proeftuinen	04.01	410	206	Natuur- en milieueducatie
		0	0	Gezond (ver)bouwen
	04.02	151	133	Externe veiligheid
	04.03	489	626	Luchtkwaliteit
		190	144	Innovatief groen schone stad
		147	147	Fijnstof neutraal zo-Nederland
	04.05	260	115	Duurzaamheid LOG's
		375	244	Luchtwaters
	04.06	70	0	Herontwikkeling, vern.instrum. stortplaatsen
	04.11	200	18	Weg van de toekomst
		100	31	Regionale (grootschalige)energieopwekking
		1.910	683	Duurzame herstructureringswijk/nieuwbouwwijk
		770	711	Schone bedrijventerreinen
		424	199	Overige proeftuinen
		7.588	4.953	
Dynamisch Brabant				
Beroepsbevolking met talent en ondernemerschap	06.01	5.431	3.667	Flexibel, goed opgeleide beroepsbevolking
	06.01	1.277	511	Stimuleren (jong) ondernemersschap
	06.01	1.109	803	Talenten creëren, binnenhalen, behouden
Brabant bruist	06.02	111	428	Vermarkten Brabant als internationaal merk/BCH
Schone slimme en concurrerende economie	06.03	950	602	Versterken innovatievermogen MKB
		1.608	705	Brabant energieneutraal als kans

Bestuursakkoord programma's			Bedragen x € 1.000	
Programmalijn	Product groep	Begroting 2009	Realisatie 2009	Projecten
		10.486	6.715	
Perspectiefrijk Brabant				
Samenleving	07.01	6.637	3.789	Versterken leefbaarheid dorpen
	07.01	3.893	1.444	Versterken leefbaarheid wijken
	07.01	1.804	911	Slimme zorg
Jeugd	07.02	4.096	3.298	Centra voor Jeugd en Gezin
	07.02	26	26	Bestrijding voortijdig schoolverlaten
	07.02	215	215	Bevorderen maatschappelijke stages
Cultuur	07.03	1.075	762	Schatten van Brabant, waarbij tevens:
		451	176	- festivals en evenementen
Monumenten	07.03			Sportaccommodatie
Inzicht en overzicht	07.04	972	472	Kennisbeleid sociale en culturele ontwikkeling
		19.167	11.092	
Bereikbaar Brabant				
	02.90	912	875	Onderzoeken mobiliteit
Verbindend Brabant				
Eén Brabant	01.03	5	18	
Merk Brabant	01.01	703	515	
Transparante bedrijfsvoering	90.01	498	530	
Dienstverlening/ Anders werken	90.04	751	759	
Digitale werkvloer	90.04	3.503	3.490	
Doen, klant in zicht, communicatie	90.01	268	246	
		5.727	5.558	
Totaal Vertrouwen in Brabant		45.857	30.615	

Overzicht 2

Samen investeren (bedragen x € 1.000)	Totaal	Realisatie 2008	Begroot 2009	Realisatie 2009	Totaal gerealiseerd
Mooi Brabant					
Creëren van landschappen	1.125	13	561	350	363
Herstructurering bedrijventerreinen en stedelijke zones	64.350	10.000	10.600	5.000	15.000
					0
	65.475	10.013	11.161	5.350	15.363
Schoon Brabant					
Brabantse landschappen	27.669	949	2.206	3.418	4.367
Gezond & Veilig	9.561	482	1.387	1.233	1.715
Proeftuinen	10.960	33	2.322	1.215	1.248
					0
	48.190	1.464	5.915	5.866	7.330
Dynamisch Brabant *					
Beroepsbevolking met talent en ondernemerschap	9.800	1.816	2.750	1.968	3.784
Brabant Bruist (BrabantCultureleHoofdstad)	31.545	490	4.509	4.580	5.070
Schone, slimme en concurrerende economie	25.050	1.429	5.500	150	1.579
					0
	66.395	3.735	12.759	6.698	10.433
Perspectiefrijk Brabant					
Samenleving en sociale veiligheid	23.319	984	4.252	2.560	3.544
Jeugd en voortijdig schoolverlaten	14.456	418	3.336	2.418	2.836
					0

Samen investeren (bedragen x € 1.000)	Totaal	Realisatie 2008	Begroot 2009	Realisatie 2009	Totaal gerealiseerd
	37.775	1.402	7.588	4.978	6.380
Bereikbaar Brabant					
A59/A2	15.000				0
Noord-Oost tangent Tilburg	15.000				0
Overige infrastructurele projecten	39.000			1.000	1.000
	69.000	0	0	1.000	1.000
Verbindend Brabant					
Virtuele Brabantstad	880		365	123	123
Leisure boulevard	3.230			0	0
Brabants Schoolnet	1.000		300		0
Dienstverlening en e-overheid	1.645		693	179	179
	6.755	0	1.358	302	302
Overige projecten					
Herstructurering fysieke infrastructuur	24.382		2.105	2.074	2.074
	24.382	0	2.105	2.074	2.074
Totaal Samen Investeren	317.972	16.614	40.886	26.268	42.882

Overzicht 3

Programma Landelijk Gebied				
Hoofdthema	Product groep	Subthema	Begroting 2009	Realisatie 2009
Bodem en Water	03.03	Waterberging	664	105
	03.05	Verbeteren waterkwaliteit buiten de EHS	-	-
	04.01	Verbeteren (water)bodemkwaliteit door sanering	94	131
Landbouw	04.03/04.05	Bedrijven met duurzame productiesystemen (incl. luchtwassers)	1.003	611
	04.05	Verbreding economische basis landbouw	789	330
	09.01	Ruimtelijke structuurverbetering landbouw	6.222	4.542
Landschap en cultuurhistorie	05.03	Landschappelijke kwaliteit en cultuurhistorie buiten de stedelijke regio's	778	344
	09.01	Landschappelijke kwaliteit en cultuurhistorie buiten de stedelijke regio's	500	168
	05.03	Landschapsbeheer	1.159	1.717
Natuur	03.03	Beek- en kreekherstel	2.233	1.534
	03.04	Verdroging	2.600	894
	03.05	Waterkwaliteit en verzuring	800	608
	09.01	Verplaatsen en beëindigen intensieve veehouderij	11.045	10.999
	05.02	Bescherming kwetsbare soorten	1.366	1.636
	05.02	Doelen programmabeheer natuur	485	79
	05.02	Ecologische samenhang van de EHS	9.976	3.201
	05.02	Verwerving en inrichting EHS, RV	11.443	11.274
	05.02	Nationale parken	843	792
	05.03	Groen-blauwe diensten	2.073	882
Natuur/ programmabeheer	05.02	(Agrarisch) landschapsbeheer	12.050	8.748
Toerisme en recreatie	06.04	Verbeteren landelijke routestructuren	1.278	406
	06.04	Verbeteren toeristisch en recreatief aanbod in landelijke gebied	828	303
Wonen, werken en leefbaarheid	07.01	Verbetering leefbaarheid kleine kernen Basisvoorzieningen	444	40

Programma Landelijk Gebied				
Hoofdthema	Product groep	Subthema	Begroting 2009	Realisatie 2009
Revitalisering landelijk gebied	09.90	Verbetering leefbaarheid kleine kernen Leader	3.400	518
		Economische ontwikkelingen op het platteland	34	13
	09.01	Kavelruil	400	363
	09.90	Uitvoeringsimpuls/bijdrage aan gemeenten/kleine projecten	4.975	5.622
<i>Mooi Brabant</i>			77.482	55.173
	05.02	REVZ Beerze	356	189
	05.03	Groene Delta	562	350
	09.02	Provinciale landgoederen, regionale ontwerpateliers, landschapskwaliteit LOG's, AFC Dinteloord, Dommel door Eindhoven	344	291
	10.01	Ontwikkeling dorpse woonmilieu's	165	106
<i>Schoon Brabant</i>	05.02	Het Groene Woud, Project Groene Delta	870	538
	05.03	Versterken van het landschap: het Groene woud, de Maashorst, de Brabantse Wal	1.117	1.097
	04.05	Duurzaamheids LOG's	185	115
	04.05	Luchtwassers	375	244
<i>Perspectiefrijk Brabant</i>	07.01	Verbetering leefbaarheid kleine kernen Basisvoorzieningen	6.637	3.789
		Totaal Programma Landelijk Gebied	88.094	61.891

Overzicht 4

Maatregelen economische crisis (bedragen x € 1.000)

Productgroep		Begr.2009	Rek.2009
06.01	arbeidsmobiliteit	2.750	2.876
	spin-off, beheerkosten	150	28
	spin-off toevoeging risicoreserve	4.850	4.850
06.02	procesmanagement BHB	200	198
	toevoeging risicoreserve BHB	4.937	4.937
06.03	energiebesparende maatregelen	2.800	2.102
	schoon rijden	600	60
	loketfunctie	130	22
	MKB proceskosten	250	405
06.03	BOM participatie	10.000	10.000
06.04	algemene projectkosten	175	170
07.03	restauratie monumenten	50	0
10.01	woningbouw	5.000	3.140
	onttrekking reserve grondbank (woningbouw)	-5.000	-3.140
		<u>26.892</u>	<u>25.647</u>

Daarnaast zijn in 2009 nog tot een totaalbedrag van € 20,3 miljoen aan voorfinanciering en leningen verstrekt.